

4

ZLATÁ BULA

CÍSAŘE KARLA IV. Z ROKU 1356

Zlatá bula Karla IV. a její latinská edice W. D. Fritze

4.1 Norimberský zákoník z 10. ledna 1356

4.2 Zákony schválené na sněmu v Metách dne 25. prosince 1356

Zlatá bula Karla IV., její latinské vydání W. D. Fritze a český překlad¹¹¹

a) Dochované originály

Označení *Zlatá bula císaře Karla IV.* z roku 1356 se vztahuje k souboru zákonů, jež byly vyhlášeny v prvním roce Karlova císařství ve dvou etapách: jednak 10. ledna 1356 na říšském sněmu v Norimberku (články I–XXIII), jednak 25. prosince 1356 na říšském sněmu v Metách (články XXIV–XXXI). Celé dílo se tak přirozeně dělí na část norimberskou a na část metskou. Vzhledem k rozsahu má Zlatá bula podobu nikoli listiny, nýbrž kodexu (dvojdílného), jehož jednotlivé pergamenové listy se nacházejí ve složkách svázaných nitěmi do jakýchsi sešitů. U dolního okraje je poblíž hřbetu každý list provrtán a otvorem prochází šňůra, na níž je zavěšena, vzhledem k důležitosti dokumentu, zlatá pečeť – zlatá bula (ze sedmi nejvýznamnějších exemplářů Zlaté buly je pouze norimberský zpečetěn pečetí z vosku).

Tento zákoník se dochoval především v sedmi základních vyhotoveních, v sedmi originálech, jež jsou dnes uloženy v rakouských a německých archivech. Jedná se o exemplář 1) český, 2) kolínský, 3) mohučský, 4) falcký, 5) trevírský, 6) frankfurtský a 7) norimberský.¹²¹ Jména, jimiž se exempláře označují, vyjadřují vztah k pěti kurfiřtům (českému králi, kolínskému a mohučskému arcibiskupovi, rýnskému falckraběti a trevírskému arcibiskupovi) a ke dvěma městům, jimž jednotlivá vyhotovení zákoníku původně patřila. Protože se vedle těchto sedmi originálů žádné další nedochovaly a pravděpodobně ani neexistovaly, neboť o dalších takových vyhotoveních nebyly nalezeny zmínky ve starých písemnostech a nezůstaly po nich ani opisy,

¹¹¹ WOLFGANG D. FRITZ, *Die Goldene Bulle Kaiser Karls IV. vom Jahre 1356, Text*, in: *Fontes iuris Germanici antiqui in usum scholarum ex Monumentis Germaniae historicis separatim editi*, XI., Weimar 1972. Podstatná část tohoto úvodu vychází z údajů Fritzovy předmluvy k uvedené edici (FRITZ, *Die Goldene Bulle*, str. 9–42).

¹²¹ Srov. FRITZ, *Die Goldene Bulle*, str. 13.

ani staré tisky, vyplývá odtud, že dva z říšských kurfiřtů, markrabě braniborský a vévoda saský, se zřejmě z finančních důvodů smířili s tím, že tento důležitý dokument vlastnit nebudou.

b) Popis českého originálu

Podrobněji zde popíšeme pouze exemplář českého krále (dnes uložený ve Vídni); jeho norimberská část je starší než ostatní originály a byla zhotovena zvlášť pečlivě,¹³¹ takže se stala, jak bude uvedeno níže, základem nejnovějšího vydání zákonů z norimberského sněmu a tím i základem jejich českého překladu, který tu uvádíme.

Zatímco u ostatních vyhotovení prochází šňůra od pečeti oběma částmi, je u českého exempláře¹⁴¹ zpečetěna pouze část první; metská část je k norimberské přivázána, provrtána není a žádnou pečeť nenese. Metská část je totiž zřejmě jen opis původní druhé části, která byla buď vyhotovením se zlatou bulou, což se zdá být málo pravděpodobné, nebo se jednalo o koncept. Dochovaný opis metské části byl k norimberské části přivázán někdy mezi rokem 1366 a rokem 1378.

Norimberská část obsahuje 60 listů v devíti složkách. Stránky včetně nepopsaných jsou nalinkovány 16 linkami, přičemž na první linku se nepíše. Listy mají široké okraje, písmo patří jediné ruce a je velmi pečlivé.

Metská část má 12 pergamenových listů a folia 71r–72v nejsou popsána. Stránky jsou nalinkovány 24 linkami, přičemž na první linku se nepíše. Písmo je poněkud méně pečlivé a náleží jiné, přestože podobné ruce.

Bula pečetící norimberskou část je vytvořena ze zlatého plechu, její průměr je asi 6 cm a je asi 0,6 cm vysoká. Na přední straně je vyobrazen císař sedící na trůně a držící žezlo a jablko. Po jeho heraldicky pravé straně se nachází říšský orel, po levici český lev; na obvodu je nápis: *Karolus quartus, divina favente*

¹³¹ Srov. FRITZ, *Die Goldene Bulle*, str. 15–16.

¹⁴¹ Srov. FRITZ, *Die Goldene Bulle*, str. 16–17.

¹⁵¹ Karel IV., *přispěním Boží milosti římský císař, vždy rozmnožitel říše*.

clemencia Romanorum imperator, semper augustus,¹⁶¹ zatímco ve vnitřním poli lze číst: *et Boemie rex*.¹⁶¹ Zadní strana buly nese značně zjednodušený obraz města, jenž má představovat město Řím. Na bráně stojí psáno: *Aurea Roma*,¹⁷¹ a na obvodu: *Roma caput mundi regit orbis frena rotundi*.¹⁸¹ Při restaurování v roce 1964, když se původní bula zavěšovala na novou šňůru, bylo zjištěno, že bula je dutá.

Český exemplář byl do roku 1751 uložen v innsbruckém archivu mezi důležitými státními a soukromými listinami Habsburků. V uvedeném roce byl převezen do nového archivu ve Vídni. Kdy přesně a jak se dokument uchovávaný původně v Praze dostal do Rakouska, není zcela jasné.

c) Popis díla

Jak již bylo uvedeno, má Zlatá bula dvě přirozené části: zákony z Norimberka a zákony z Met.

Co se týká norimberské části, žádný z originálů se nezačíná nějakým titulem díla či nadpisem, nýbrž všechny mají na začátku *báseň* v daktylských hexametrech. Potom následuje *přehled kapitol*, jenž v některých exemplářích chybí. Tento přehled se vztahuje pouze k norimberské části. Český originál přináší v přehledu 21 nadpisů, přestože článků je v první části 23 a všechny jsou nadepsány (nadpisy jsou navíc vytvořeny nejednotně: někde se objevuje slovo „kapitola“, někde je uvedena jen římská číslice atd.). Po básni a přehledu přichází ve všech sedmi originálech *úvod*, jenž má formu listiny s jejími obvyklými částmi: invokace, intitulace, arenga, narace a datování. *Text zákonů* z Norimberka je ve všech originálech rozdělen zcela shodným způsobem do shodně nadepsaných kapitol.

Přechod mezi norimberskou a metskou částí tvoří u některých exemplářů (například u českého) *poznámka*, v níž se oznamuje, že následující zákony byly vyhlášeny na sněmu

¹⁶¹ *A český král.*

¹⁷¹ *Zlatý Řím.*

¹⁸¹ *Řím je světa téměř, směr udává kolesu země.*

v Metách. Poznámka se začíná slovy: *Zákony zapsané níže* a končí slovy: *Narození Krista*.

Metská část žádný přehled kapitol neuvádí. *Text zákonů* z Met je dělen pouze mezerami, žádné nadpisy se neuvádějí (s výjimkou článku XXVII a – v některých exemplářích – článku XXX); navíc jsou v jednotlivých vyhotoveních mezerami vytyčeny odlišné úseky. Dělení do osmi kapitol je novodobé.

Název Zlatá bula, jenž se uvádí až od roku 1400, tedy není autentický. Odvozuje se od způsobu zpečetění, který ovšem nepředstavoval nic mimořádného: jen v roce 1356 vydal Karel IV. více než 20 zlatých bul.¹⁹¹

V případě Zlaté buly Karla IV. se spíše než s jednotným zákonem setkáváme s výsledkem jednání mezi císařem a kurfiřty. Jádro zřejmě tvořily předmluva a články I–XVII, zatímco články XVIII a XIX původně dílo uzavíraly. Se vznikem Zlaté buly jako určitého postupně se rodícího dojednání souvisí, že dílo nese některé znaky nedokončenosti:¹⁹² úvod se nehodí k celému dílu, nadepsány jsou jen články norimberské části, článek III má invokaci, intitulaci a arengu, arengy či jejich náznaky mají články VII, VIII a XII, třetí úsek článku XXIX patří ve skutečnosti na konec článku XXX, články XVIII a XIX mají celé dílo uzavírat, v článku XXIV se setkáváme s necitlivým přejímáním římských zákonů.

Přestože se obecně přijímá názor, že Karel IV. měl na vznik zákoníku zásadní vliv, zůstává otevřenou otázkou, kdo je autorem jednotlivých ustanovení. Mluví se mimo jiné o Janovi ze Středy, ovšem některé články vznikaly na podkladě článků sestavených před sněmem nebo během sněmu v Norimberku a v Metách a autoři těchto článků nejsou známi. Navíc se tvorby ustanovení nejspíš účastnili i sami kurfiřti, a tak se zdá, že o jediném tvůrci lze hovořit jen stěží.¹⁹³

¹⁹¹ Srov. FRITZ, *Die Goldene Bulle*, str. 11.

¹⁹² Viz FRITZ, *Die Goldene Bulle*, str. 10, pozn. 10.

¹⁹³ Srov. FRITZ, *Die Goldene Bulle*, str. 12.

d) Opisy, staré překlady a tištěná vydání

Podle zpráv současníků se zdá, že si zřejmě jen málokdo uvědomoval velký význam Zlaté buly. Výše začíná být ceněna až po roce 1400, čemuž odpovídá i značný počet dochovaných opisů.¹¹²¹

Zřejmě nejstarším opisem Zlaté buly je iluminovaný rukopis krále Václava, uložený ve Vídni,¹¹³¹ v němž se jako datum vzniku uvádí rok 1400. Tento rukopis se stal vzorem pro řadu opisů¹¹⁴¹ a jako základ svých vydání jej použili i někteří editoři.¹¹⁵¹

Velmi záhy začaly vznikat i staré překlady Zlaté buly. Nejstarším je pravděpodobně překlad do němčiny, který vznikl údajně v roce 1365; nelze to však ověřit, protože jeho rukopis shořel v průběhu 2. světové války.¹¹⁶¹ W. D. Fritz uvádí ve své předmluvě ještě překlady do francouzštiny a španělštiny.¹¹⁷¹

Nejstarší tištěná vydání Zlaté buly Karla IV. patří mezi prvotisky.¹¹⁸¹ Po nich následuje dlouhá řada edic.¹¹⁹¹

e) Edice W. D. Fritze

Fritzova edice z roku 1972, jejíž překlad zde přinášíme, vychází z následující zásady:¹²⁰¹ předpokládá se, že z výše uvedených sedmi základních vyhotovení má každé stejnou platnost jako ostatní. Pro každou ze dvou částí Zlaté buly je tedy z okruhu dochovaných originálů vybrán jeden exemplář, jeho text je vydán a odchylky ostatních se uvádějí v aparátu pod čarou.

¹¹²¹ Srov. FRITZ, *Die Goldene Bulle*, str. 10–12.

¹¹³¹ Österreichische Nationalbibliothek, Cod. Vindob. 338; srov. FRITZ, *Die Goldene Bulle*, str. 30.

¹¹⁴¹ Srov. FRITZ, *Die Goldene Bulle*, str. 27–30.

¹¹⁵¹ Srov. FRITZ, *Die Goldene Bulle*, str. 28.

¹¹⁶¹ Srov. FRITZ, *Die Goldene Bulle*, str. 29, pozn. 87.

¹¹⁷¹ Srov. FRITZ, *Die Goldene Bulle*, str. 29, 31.

¹¹⁸¹ FRITZ, *Die Goldene Bulle*, str. 32, uvádí tři latinské a šest německých prvotisků; nejstarší z nich pochází z roku 1474.

¹¹⁹¹ Srov. FRITZ, *Die Goldene Bulle*, str. 33.

¹²⁰¹ FRITZ, *Die Goldene Bulle*, str. 33.

Pro zákony z norimberského sněmu (článek I–XXIII) slouží jako předloha vyhotovení české a v aparátu se uvádějí varianty exempláře kolínského, mohučského, falckého a trevírského, ale nepřihlíží se k exempláři norimberskému a frankfurtskému, protože jsou to, v případě norimberských zákonů, opisy exempláře českého. Český exemplář byl zvolen proto, že je nejstarší. Jeho norimberská část byla zapsána a zpečetěna již v létě 1356, a tak v době, kdy byly vyhlašovány zákony v Metách, již byla zcela dokončena a uzavřena.¹²¹¹

Metské zákony (článek XXIV–XXXI) jsou vydány z trevírského vyhotovení; v poznámkách se nepřihlíží pouze k norimberskému exempláři, protože ten byl opsán z českého.

Fritzovo vydání tedy v obou částech uvádí nikoli text rekonstruovaný, nýbrž přímo text jednoho z dochovaných originálů, a to po řadě text originálu českého a originálu trevírského.

Číslo kapitol nebo odstavců psaná v závorkách byla do textu doplněna editorem (a v téže podobě byla převzata do českého překladu).

¹²¹¹ Srov. FRITZ, *Die Goldene Bulle*, str. 25.

4.1

NORIMBERSKÝ ZÁKONÍK Z 10. LEDNA 1356¹²²¹

¹²²¹ Tento český překlad vychází z edice FRITZ, *Die Goldene Bulle*, která se v „norimberské“ části Zlaté buly řídí tzv. českým exemplářem dokumentu, srov. úvod.

Můžeš¹²³¹ vše, věčný Bože, jsi jediná naděje světa,
 buď s námi, tvůrce nebes, ty, který jsi založil vesmír,¹²⁴¹
 pamatuj na svůj lid. Buď mírný a dohlédni z výšky,
 aby snad nekráčel k místům, kde Erínýs na trůně sedí,
 Alléktó rozkazy dává a Megaira zákony píše;¹²⁵¹
 Bože života, zařid', ať povaha tohoto tvého
 slavného císaře Karla, jež miluješ, umožní lidu
 za zbožným průvodcem kráčet přes půvabné zelené háje,
 jež kvetou věčně, a rovněž přes místa, v nichž blaženost sídlí:
 do řeky zbožných ať vstoupí, v níž semena života vzejdou
 životem Božích vod; ať vláha z pramene nebes
 pozvedne bujnou setbu, a ta se pak pročistí od plev;
 kéž se jim poštěstí být žní Boží a ve velkých sýpkách
 shromáždit tisíce plodů pro odplatu, jež jednou přijde.¹²⁶¹

¹²³¹ Ve starých německých překladech úvodní báseň téměř vždy chybí; důvodem je zřejmě potíž s převáděním hexametru do němčiny; srov. FRITZ, *Die Goldene Bulle*, str. 29.

¹²⁴¹ *Můžeš – vesmír*, SEDULIUS, I, 60–61.

¹²⁵¹ *Kde Erínýs – zákony píše*, ALANUS, VIII, 170–171.

¹²⁶¹ *Půvabné zelené háje – jež jednou přijde*, SEDULIUS, I, 53–59.

I	jaký má být volitelům poskytnut doprovod a od koho
II	o volbě .. římského krále
III	o zasedacím pořádku arcibiskupa trevírského, kolínského a mohučského
IV	o kurfiřtech obecně
V	o právu falckraběte a saského vévody
VI	jak se kurfiřti srovnávají s jinými obecnými knížaty
VII	o nástupnictví knížat
VIII	o svobodě českého krále a obyvatel jeho království
IX	o dolech zlatých, stříbrných a dalších
X	o mincích
XI	o svobodě kurfiřtů
XI	o knížecím sněmu
XIII	o odvolání výsad
XIV	o těch, jimž se coby nehodným odnímají lenní statky
XV	o spiknutích
XVI	o falburgrech
XVII	o vyhlášení opovědi
XVIII	ohlašovací list
XIX	podoba zplnomocnění zasílaného kurfiřtem, jenž se rozhodne vypravit ke konání volby své posly
XX	o jednotě knížectví a práv, jež jsou s knížectvími spojena
XXI	o řazení arcibiskupů v průvodu

¹²⁷¹ Přehled názvů kapitol mají jen některé z originálů Zlaté buly, srov. úvod.

Ve jménu svaté a nedílné Trojice, nechť je to šťastné.¹²⁸¹

Karel Čtvrtý, přispěním Boží milosti římský císař, vždy rozmnožitel říše, a český král, na věčnou paměť věci.

Každé království, je-li vnitřně rozděleno, pustne,¹²⁹¹ neboť jeho knížata se stávají spojenci zlodějů;¹³⁰¹ Pán mezi ně totiž vmísil ducha zmatku,¹³¹¹ takže v poledne tápou jako ve tmě;¹³²¹ pohnul jejich svícny z jejich míst,¹³³¹ takže jsou slepí a vedou slepé;¹³⁴¹ kdo chodí v temnotách, klopýtají,¹³⁵¹ a kdo mají slepou mysl, páchají zločiny, k nimž v rozkolu dochází. Pověz, Pýcho, jak bys byla v Luciferu kralovala, kdybys neměla za pomocníka Rozkol? Pověz, závistivý Satane, jak bys byl Adama vyhnal z ráje, kdybys jej nebyl oddělil od poslušnosti? Pověz, Rozmařilosti, jak bys byla zničila Troju, kdybys nebyla oddělila Helenu od jejího muže? Pověz, Zášti, jak bys byla zničila římský stát, kdybys nebyla dohnala nesvorného Pompeia a Iulia, aby se v občanské válce střetli běsnícími meči? A ty Závisti, starým jedem, jež jsi jako had v bezbožném zločinu vstříkla na ratolesti říše a na její základní články, jsi chtěla zničit křesťanskou říši, přestože ji Bůh po vzoru svaté a nedílné Trojice vyztužil bohovědnými ctnostmi víry, naděje a lásky, říši, jejíž základ pevně spočívá na nejkřesťanštějším království; abys otřásla pilíři,¹³⁶¹ a strhla tím k pádu celou budovu, mnohokrát jsi vložila rozkol mezi sedm volitelů Sváté říše, přestože svými voliteli má být Svátá říše osvětlována jako sedmi zářícími svícny,¹³⁷¹ v jednotě Ducha sedmi podob.¹³⁸¹

Nuže, úřad, jež v císařské hodnosti zastáváme, nás zavazuje předcházet nebezpečí budoucích rozkolů a neshod mezi voliteli (mezi něž se, coby český král, samozřejmě počítáme), a to z dvojího důvodu, jednak kvůli

¹²⁸¹ Tento úvod se nachází ve všech sedmi základních vyhotoveních Zlaté buly. Má podobu listiny s náležitou invokací, intitulací, rozsáhlou arengou, narací a datováním. Skutečnost, že text úvodu neodpovídá celému dílu, bývá uváděna mezi znaky ne zcela dostatečné propracovanosti díla. Srov. úvod.

¹²⁹¹ Srov. L 11, 17.

¹³⁰¹ Srov. Iz 1, 23.

¹³¹¹ Srov. Iz 19, 14.

¹³²¹ Srov. Dt 28, 29, Jb 12, 25.

¹³³¹ Srov. Zj 2, 5.

¹³⁴¹ Srov. Mt 15, 14; Ř 2, 19.

¹³⁵¹ Srov. Iz 50, 10; J 11, 10.

¹³⁶¹ Srov. Sd 16, 30.

¹³⁷¹ Srov. Zj 1, 12; 1, 13; 1, 20; 2, 1.

¹³⁸¹ Srov. Iz 11, 2.

císařství, jednak kvůli právu volit, jež nám náleží; a proto jsme – abychom podpořili jednotu mezi voliteli, abychom zavedli jednomyslnou volbu a abychom předem uzavřeli cestu prokletému rozkolu, o němž jsme mluvili výše – na slavnostním zasedání našeho dvora v Norimberku,¹³⁹¹ kde byli přítomni všichni církevní i světské kurfiřti, jakož i početný zástup ostatních knížat, hrabat, pánů, velmožů, šlechty i měšťanů, na trůnu císařského Majestátu, ozdobeni císařskými infulemi, insigniemi a korunou, po zralém předchozím uvážení, na základě plné císařské moci vydali, ustanovili a rozhodli se posvětit níže psané zákony; léta Páně tisícího třístého padesátého šestého, v deváté indikci, čtyři dny před lednovými ídami, v desátém roce našich království a v prvním roce císařství.

¹³⁹¹ Císař Karel svolal sněm na 11. listopad 1355; sám však dorazil až 25. listopadu a zdržel se do 13. ledna 1356; přítomni byli všichni kurfiřti s výjimkou vévody saského, jenž se nechal zastupovat svým synem.

(1) Vyhlašujeme a tímto provždy platným císařským výnosem s jasným úmyslem a na základě plné císařské moci posvěcujeme, že kolikrát jen a kdykoli dospěje v budoucích dobách nutnost či osud k volbě římského krále, budoucího císaře, a kurfiřti se budou muset podle starobylého chvályhodného zvyku k této volbě odebrat, bude každý kurfiřt, jestliže a když o to bude požádán, povinen kterákoli knížata, své spoluvolitele, nebo jejich posly, které knížata k volbě vyšlou, doprovodit přes své země, území a místa a ještě dále, jak daleko bude schopen, a poskytnout jim bez postranního úmyslu doprovod k městu, v němž se bude volba slavnostně konat, a stejně tak při cestě zpět z tohoto města; to vše pod trestem za zradu a trestem ztráty vlastního hlasu, rozumí se pro tentokrát, který by se jinak měl při volbě uplatnit. A vyhlašujeme, že ti nebo ten, kdo se při poskytování uvedeného doprovodu projeví jako odbojníci nebo odbojník, když doprovod zanedbají či zanedbá, již tímto činem propadnou či propadne uvedenému trestu.

(2) Dále stanovujeme a přikazujeme všem ostatním knížatům, držícím léna Svaté říše římské, ať jsou ceněna libovolným titulem, a také hrabatům, pánům, rytířům, manům, urozeným i neurozeným, měšťanům, společenstvím v hradech, městech i jednotlivých sídlech Svaté říše, aby v této době, rozumí se, když bude slavnostně probíhat volba římského krále, budoucího císaře, doprovodili bez postranního úmyslu uvedeným způsobem kteréhokoli kurfiřta, jenž o takový doprovod u nich nebo u někoho z jejich lidí požádá, nebo jeho posly, které k volbě vyšle; a to, jak bylo řečeno, přes svá území i jinudy, co nejdále budou moci. Jestliže se někdo odváží protivit se tomuto našemu ustanovení, propadne již svým činem trestům uvedeným níže. Všechna knížata, hrabata, pánové, urození, rytíři, manové i všichni šlechtici, kteří by činili opak, se proviní zradou a postihne je zabavení všech lén, která obdrželi od Svaté říše římské i od kohokoli jiného, a všeho svého majetku, ať jej drží kdokoli. Rovněž všichni měšťané a společenství, odvažující se vystupovat proti výše uvedenému, jsou zrádci a právě tak je postihne naprostá ztráta všech jejich práv, svobod, výsad a milostí, které obdrželi od Svaté říše, a se všemi svými osobami a statky budou uvrženi do císařské klatby a budou proskribováni. Ty, které již na základě samotného skutku zbavujeme od tohoto okamžiku stejně jako od onoho všeho práva,

bude nadále povoleno kterémukoli člověku z jeho vlastního rozhodnutí a bez soudu či dovolávání se nějakého úřadu beztretně napadnout; sám se tím nevystaví žádnému trestu, naopak oni se budou muset bát říše a kohokoli jiného, zvláště, když budou usvědčeni, že věrolomně a zvráceně jednali proti státu a důstojnosti i stavu Svaté říše, jakož i proti vlastní cti a vlastnímu blahu, protože nerozvážně, jako vzbouřenci, nedbali tak významné věci, neuposlechli a nezachovali věrnost.

(3) Kromě toho dále prikazujeme a nařizujeme, že ve všech městech jsou měšťané a vůbec všichni povinni prodat nebo umožnit prodat řečeným kurfiřtům a kterémukoli z jejich lidí, jenž by o to žádal, i jejich poslům, potraviny za obvyklou cenu a obvyklým způsobem, jak to bude odpovídat jejich potřebám nebo potřebám řečených poslů či jejich lidí, a to když se budou za slavnostní volbou ubírat do onoho města i když se z něj budou vracet; a přitom nesmí být žádným způsobem použita ve výše uvedených věcech žádná lež; jinak chceme, aby ti, kdo budou jednat opačně, propadli samotným svým činem tomu trestu, který jsme se v předchozím rozhodli vyhlásit nad měšťany a společenstvími.

Dále vyhlášíme, že odváží-li se kdokoli z knížat, hrabat, pánů, rytířů, manů, urozených či neurozených, z měšťanů či ze společenství měst proti volícímu knížeti, cestujícímu ke slavnostní volbě římského krále nebo se z této volby vracejícímu, nepřátelsky vystupovat nebo mu klást nástrahy nebo jej či někoho z jeho lidí napadat či pobuřovat, ohledně jeho či jejich osob nebo věcí, nebo napadat jeho posly či posly jeho lidí, ať už o doprovod žádali nebo se rozhodli jej nepožadovat, vystavuje se tento člověk, společně se všemi pomocníky ve svém zlém jednání, již samotným činem výše uvedeným trestům, jež jsme se v souladu s předchozími odstavci rozhodli udělovat podle významnosti osob.

(4) Kdyby některý kurfiřt choval k některému svému spoluvoliteli nepřátelství a navzájem by je dělilo nějaké soupeření, spor či neshoda, pak tyto věci nesmějí být žádným způsobem na překážku a jeden je povinen druhého či jeho posly směřující k volbě předeslaným způsobem doprovodit, a to pod trestem za zradu a pod trestem ztráty, rozumí se pro tentokrát, hlasovacího práva při volbě, jak stojí uvedeno výše.

(5) Kdyby některá jiná knížata, hrabata, pánové, rytíři, manové, urození či neurození, měšťané nebo společenství měst chovali k nějakému kurfiřtovi nebo k několika z nich odpor nebo kdyby se mezi nimi nacházel nějaký vzájemný spor nebo válka či neshoda, pak stejně musí veškeré protivenství a každý úskok ustoupit a oni jsou povinni poskytnout kurfiřtovi nebo kurfiřtům nebo jeho či jejich poslům cestujícím k volbě a vracejícím se z ní takový doprovod, aby se každý jednotlivě dokázal vyhnout již řečeným trestům, tedy těm, které jim byly od nás určeny a kterým, jak jsme vyhlásili, se již samotným svým činem vystavují ti, kdo budou jednat jinak. Pro větší spolehlivost a určitost všech výše uvedených věcí nařizujeme a chceme, aby všichni kurfiřti i ostatní knížata a také hrabata, pánové, urození, obce či jejich společenství vše, co bylo uvedeno výše, stvrdili svými listy a přísahami a povinně se zavázali, že to budou v dobré víře a bez postranního úmyslu účinně plnit. Kdokoli odmítne poskytnout takový list, již tím samotným se vystaví trestům, které jsme se v předchozím rozhodli uštědřit jednotlivým provinilcům podle postavení jejich osoby.

(6) Jestliže některý kurfiřt nebo jiný kníže, ať je libovolného postavení či stavu, držící léno či léna od Svaté říše, nebo hrabě, pán či šlechtic nebo jejich nástupci či dědici, nebude chtít plnit naše výše i níže psaná císařská ustanovení a zákony nebo se odváží jednat proti nim, jestliže se tedy takový kurfiřt vyskytne, pak nechť jej jeho spoluvolitelé vyloučí ze svého společenství a on sám nechť pozbude hlas při volbě, důstojenství, právo i místo mezi dalšími kurfiřty a nechť se nesmí ujímat lén, která od Svaté říše podle přesného zjištění obdržel. Jiný kníže nebo urozený člověk, jak bylo předesláno, jenž by brojil proti těmto našim zákonům, nechť se rovněž nesmí ujmout lén, která drží od Svaté říše nebo od kohokoli jiného; již tím samotným se nicméně vystaví všem předeslaným trestům, vztahujícím se k jeho osobě.

(7) I když chceme a vyhlášíme, aby všechna knížata, hrabata, pánové, urození, rytíři, manové, obce a jejich společenství byli bez rozdílu zavázáni poskytnout řečený doprovod libovolnému kurfiřtovi nebo jeho poslům, jak bylo uvedeno výše, přece jsme se rozhodli určit pro každého z nich jednotlivé doprovody a průvodce, kteří jsou pro něj zvlášť vhodné vzhledem ke vzájemné poloze krajů a jednotlivých míst, jak bude hned zřejmější z následujících odstavců.

(8) Tedy zaprvé, českého krále, nejvyššího číšníka Svaté říše, bude provázet arcibiskup mohučský, biskup bamberský a würzburgský, purkrabí norimberští a dále purkrabí z Hohenlohe, Wertheimu, Braunecku a Hanau, a rovněž města Norimberk, Rothenburg a Windsheim.

(9) Dále, arcibiskupa kolínského, arcikancléře Svaté říše v Itálii, budou provázet a budou povinni provázet arcibiskupové mohučský a trevírský, falckrabě rýnský, lantkrabě hessenský, potom hrabata z Katzenelnbogen, Nassau a Diezu, a také z Isenburgu, Westerburgu, Runkel, Limburgu a Falkensteina a ještě města Wetzlar, Gelnhausen a Friedberg.

(10) Dále, arcibiskupa trevírského, arcikancléře Svaté říše v Burgundsku a království arelatském, bude provázet arcibiskup mohučský, falckrabě rýnský, potom hrabata ze Sponheimu a Veldenzu a také Raugrafen, Wildgrafen,¹⁴⁰¹ z Nassau, z Isenburgu, z Westerburgu, Runkel, Limburgu, Diezu, Katzenelnbogen, Eppsteinu a Falkensteinu a ještě město Mohuč.

(11) Dále, falckraběte rýnského, nejvyššího stolníka Svaté říše, bude mít za úkol provázet arcibiskup mohučský.

(12) Vévodu saského, nejvyššího podkoní Svaté říše, bude provázet český král, arcibiskup mohučský a magdeburský, dále biskupové bamberský a würzburgský, markrabě míšeňský, lantkrabě hessenský a potom opatové fuldský a hersfeldský, purkrabí norimberští a dále z Hohenlohe, Wertheimu, Braunecku, Hanau a Falkensteinu a také města Erfurt, Mühlhausen, Norimberk, Rothenburg a Windsheim. Všichni právě jmenovaní budou povinni doprovázet rovněž markraběte braniborského, nejvyššího komoří Svaté říše.

(13) Chceme ovšem a výslovně stanovujeme, že každý kurfiřt, jenž si bude chtít zajistit takový doprovod, musí všem, od nichž se rozhodne doprovod žádat, tuto věc samotnou i cestu, kterou se hodlá ubírat, oznámit

¹⁴⁰¹ Jak uvádí FRITZ, *Die Goldene Bulle*, str. 93, jméno *Raugrafen* označuje hraběcí rod na hradě *Altenbaumburg*, jižně od Bad Kreuznach a jméno *Wildgrafen* hraběcí rod na hradě *Kyrburgu*.

natolik včas, a stejně tak požádat o doprovod, aby se ti, kdo budou k zajištění doprovodu odesláni a kdo budou takto požádáni, mohli na vše vhodně a užitečně připravit.

(14) Prohlašujeme, že výše uvedená ustanovení, vydaná ohledně záležitosti doprovodu, musejí být samozřejmě chápána tak, že každý výše jmenovaný, nebo snad i nejmenovaný, od něž bude, jak se může stát, pro uvedený případ požadován doprovod, je povinen doprovod bez postranního úmyslu a pod tresty uvedenými výše poskytnout, a to přinejmenším přes své země a území a nadto ještě, do jaké vzdálenosti jen bude moci.

(15) Kromě toho stanovujeme a také nařizujeme, že arcibiskup mohučský, jenž v té době bude, musí jednotlivým knížatům, svým spoluvolitelům církevním i světským, ohlásit otevřeným listem konání volby prostřednictvím svých poslů. V tomto listu musí být uveden den a lhůta, do níž by list měl být pravděpodobně doručen jednotlivým knížatům. List sám bude obsahovat požadavek, že se do tří měsíců, počítaných nepřetržitě ode dne uvedeného v listině, musí všichni jednotliví kurfiřti shromáždit ve Frankfurtu nad Mohanem nebo musí do téže lhůty a na totéž místo vyslat své zákonné posly vybavené plnou a všestrannou mocí a otevřeným listem s velkou pečetí příslušného knížete, aby mohl být zvolen římský král, budoucí císař.

Jak a v jaké podobě musí být takový list vyhotoven, jaký postup je v něm třeba bez obměn dodržet a v jaké podobě a jakým způsobem musí volcí knížata stanovit své posly cestující k volbě, i jejich moc a pověření či zplnomocnění, to se nachází v dostatečně jasné a zřejmé podobě zapsáno na konci této knihy;¹⁴¹ přikazujeme a na základě plné císařské moci nařizujeme, aby podoba tam uvedená byla zachovávána ve všem všudy.

(16) Přikazujeme a nařizujeme, aby mohučský arcibiskup, až dojde k tomu, že zpráva o smrti římského císaře či krále dorazí do mohučské diecése, během jednoho měsíce počítaného bez přerušení ode dne, kdy mu úmrtí bude oznámeno, svým otevřeným listem ohlásil jednotlivým kurfiřtům jednak úmrtí, jednak požadavek, o němž se mluvilo výše. Kdyby se snad ten-

¹⁴¹ Viz kapitoly XVIII a XIX.

to arcibiskup projevil při zařizování jako nedbalý nebo málo rázný, pak nechť se tato knížata sejdou ze své vůle, třeba i nezávazně, jménem své věrnosti, již jsou vázána pečovat o Svatou říši, a to od toho okamžiku do tří měsíců – jak stojí psáno v nejbližším předchozím ustanovení – v řečeném městě Frankfurtu, aby provedla volbu římského krále, budoucího císaře.

(17) Každý kurfiřt – případně jeho poslové – smí vstoupit do řečeného města Frankfurtu v čase volby pouze se dvěma sty jezdci a v tomto počtu s sebou může přivést jen padesát ozbrojenců, nebo méně, nikoli však víc.

(18) Jestliže se kurfiřt, ačkoli je zván a volán, přece k volbě nedostaví ani nepošle zákonné posly s otevřeným listem, opatřeným jeho velkou pečeti a obsahujícím jeho plnou, svobodnou a všestrannou moc, aby volili římského krále, budoucího císaře, nebo jestliže se dostaví nebo i vypraví řádné posly, ale později kníže sám nebo řečení poslové z místa volby odejdou v okamžiku, kdy římský král, budoucí císař, ještě nebude zvolen, a přitom za sebe neurčí zákonného zmocněnce pro uvedený úkol a neponechají jej na místě, pak nechť je pro tentokrát zbaven volebního hlasu neboli práva, jež při této volbě měl a jehož se tímto způsobem zřekl.

(19) Frankfurtským měšťanům ukládáme a přikazujeme, aby ve jménu přísahy, kterou jim ohledně toho nařizujeme posvátně složit, věrným úsilím a horlivou snahou střežili a chránili všechny kurfiřty obecně i každého z nich před útokem druhého, jestliže mezi nimi panuje nějaké nepřátelství, i před útokem libovolného jiného člověka, a to za pomoci všech jejich lidí, tedy těch, které si sami, rozumí se každý z nich, přivedou v uvedeném počtu dvou set jezdců do tohoto města; v opačném případě budou měšťané vinni zradou, zcela pozbudou všechna svá práva, svobody, výsady, milosti a povolení, o nichž je známo, že je obdrželi od Svaté říše; budou se všemi svými lidmi a statky uvrženi již tím samotným do císařské klatby; každému člověku pak bude dovoleno, aby ze své vůle tyto občany, jež v takovém případě zbavujeme všech práv od nynějška stejně jako od tehdy, napadal coby zrádce a vzbouřence proti říši, a to beztrestně, takže útočníci se v žádném případě nebudou muset od Svaté říše či od kohokoli jiného obávat sebemenšího trestu.

(20) Řešení frankfurtští měšťané navíc po celou dobu, po kterou se bude jednat a rokovat o volbě, do svého města nikoho nevpuští; ať by byl libovolného důstojenství, postavení či stavu, žádným způsobem mu nepovolí vstoupit, samozřejmě s výjimkou kurfiřtů, jejich poslů a zmocněnců, z nichž každý má být vpuštěn, jak bylo řečeno, se dvěma sty jezdci. Jestliže bude po vstupu kurfiřtů či za jejich přítomnosti v řečeném městě někdo přistižen, musí se sami měšťané bez odkladů a účinně postarat o jeho okamžitý odchod, a to pod hrozbou všech trestů vyhlášených proti nim výše a také ve jménu přísahy, kterou sami frankfurtští měšťané musí z moci tohoto ustanovení ohledně této věci složit, jak bylo řečeno v předchozím odstavci.

II O volbě římského krále

(1) Poté, co již víckrát uvedení volitelé nebo poslové vstoupí do města Frankfurtu, postarají se, aby se hned následujícího dne za svítání v přítomnosti jich všech zpívala v kostele svatého apoštola Bartoloměje mše ke svatému Duchu: aby Duch svatý osvětlil jejich srdce a vlil do jejich smyslů své mocné světlo, takže spoléhající se na jeho ochranu budou s to vybrat za římského krále, budoucího císaře, člověka spravedlivého, dobrého a užitečného pro blaho křesťanského lidu. Až bude mše skončena, přistoupí všichni volitelé nebo poslové k oltáři, u nějž se mše slavně sloužila, a zde, před evangeliem blaženého Jana „Na počátku bylo slovo“, jež bude třeba před ně umístit, položí církevní kurfiřti své ruce na svá srdce, zatímco světští kurfiřti se budou evangelia tělesně dotýkat; všichni přítomní, i celé jejich družiny, budou v tu chvíli povinně beze zbraní. Arcibiskup mohučský jim předloží text přísahy a sám společně s nimi, a volitelé či poslové nepřítomných společně s ním, složí přísahu obecně v této podobě:

(2) „Já ... arcibiskup mohučský, arcikancléř Svaté říše v Německu a kurfiřt, přísahám na tato svatá evangelia, jež se nacházejí přede mnou, že já, skrze víru, jíž jsem vázán Bohu a Svaté říši římské, chci podle všeho svého rozumu a schopností zvolit s Boží pomocí časnou hlavu křesťanského lidu, to jest římského krále, budoucího císaře, tak, aby toho byl hoden, nakolik jsem schopen řídit se svým rozumem a svými smysly, v souladu s řečenou vírou; svůj hlas a svůj výběr neboli volbu budu uplatňovat beze všech

úmluv, plateb, odměn, slibů, a jakým způsobem lze ještě takovéto věci nazvat. V tom ať mi pomáhá Bůh a všichni svatí.”

(3) Až volitelé či jejich poslové složí v uvedeném znění a uvedeným způsobem přísahu, přistoupí k volbě; od tohoto okamžiku se nebudou vzdalovat z města Frankfurtu, dokud jejich většina nezvolí časnou hlavu světa či křesťanského lidu, rozumí se římského krále, budoucího císaře. Budou-li tuto činnost protahovat přes třicet dní počítaných nepřetržitě ode dne složení uvedené přísahy, pak budou, po uplynutí oněch třiceti dní, nadále jíst jen chléb a vodu a z řečeného města nebudou vůbec vycházet, dokud oni nebo jejich většina nevyberou vládce či časnou hlavu věřících, jak bylo uvedeno výše.

(4) Až na tom místě oni či jejich část počtem větší skuteční volbu, bude tato volba nadále předkládána a uváděna tak, jako by byla všemi vykonána svorně a nikdo se názorem nelišil. Kdyby se stalo, že by se někdo z volitelů či jejich poslů po určitou dobu zdržel, byl by nepřítomen a meškal by, pak nařizujeme, aby přesto byl, pokud se dostaví dříve, než bude volba uzavřena, k volbě připuštěn, a to k tomu jejímu stavu, v němž se nacházela v době jeho příchodu.

Protože podle starobylého osvědčeného a chvályhodného zvyku zůstává dále beze změny v platnosti, co bude podepsáno, i my stanovujeme a na základě plné císařské moci rozhodujeme, že ten, kdo bude výše uvedeným způsobem zvolen za římského krále, ihned po skončení volby, než začne mocí Svaté říše jednat v jiných případech či záležitostech, všem a jednotlivým kurfiřtům církevním i světským, – protože představují, jak známo, základní články Svaté říše – bez průtahů a odmítání vlastními listinami a pečetěmi schválí všechny jejich výsady, listiny, práva, svobody, povolení, staré zvyklosti a také důstojenství a cokoli od říše obdrželi a získali až do dne jeho zvolení; a je povinen jim všechny jejich uvedené věci obnovit, jakmile bude korunován císařskými infulemi. Ten, kdo bude zvolen, provede toto stvrzení pro každého z kurfiřtů zvlášť nejprve svým královským jménem a později je, v císařské hodnosti, obnoví; je rovněž povinen nečinit v těchto věcech všem knížatům společně ani žádnému jednotlivě žádné potíže, nýbrž vyřídit jejich záležitosti beze lsti a milostivě.

(5) Pro případ, že by tři přítomní kurfiřti, případně poslové nepřítomných, volili čtvrtého ze svého středu neboli společenství, rozumí se kurfiřta, přítomného či nepřítomného, prohlašujeme, že hlas onoho voleného, bude-li volený sám přítomen, nebo hlas jeho poslů, stane-li se, že přítomen nebude, má plnou platnost, počítá se mezi hlasy volitelů a podílí se na utváření většiny, stejně jako hlasy ostatních kurfiřtů.

Kapitola III O zasedacím pořádku arcibiskupa trevírského, kolínského a mohučského

Ve jménu svaté a nedílné Trojice, nechť je to šťastné.¹⁴²¹ Karel IV., z Boží milosti římský císař, vždy rozmnožitel říše, a český král, na věčnou paměť věci. Zdaru a slávě Římské říše, cti císařství a vytouženému prospěchu státu blahodárně přispívá svorná vůle ctihodných a výtečných kurfiřtů, kteří jako vznosné sloupy podpírají horlivou zbožností chrám podivuhodné moudrosti; jejich přispěním pravice císařské moci sílí; čím větší laskavost je poutá vzájemnou přízní, tím bohatší plody míru a pokoje odtud plynou křesťanskému lidu. Aby se tedy mezi ctihodnými arcibiskupy .. mohučským, .. kolínským a .. trevírským, kurfiřty Svaté říše, zamezilo po všechny budoucí časy veškerým sporům a podezřením, které a která by se mohly u dvora císařského a královského v budoucnu objevit, a aby arcibiskupové sami mohli setrvávat v klidném rozpoložení srdce i ducha a přemýšlet tak přínosněji, ve vzájemné přízni a v touze po ctné náklonnosti, o výhodách pro Svatou říši, to vše k potěšení křesťanského lidu, nařizujeme po poradě se všemi kurfiřty, jak církevními, tak světskými, a tedy podle jejich soudu a posvěcujeme na základě plné císařské moci tímto provždy platným výnosem neboli zákonem, že ctihodní řečení arcibiskupové, rozumí se trevírský naproti a v přímém směru obrácen k císařově tváři, dále mohučský po pravém boku císaře, je-li ve své diecési a ve své provincii a mimo svou provincii v celém svém německém kancléřství ovšem s výjimkou kraje kolínského, a konečně kolínský po pravém boku římského císaře ve své diecési a ve své provincii a mimo svou provincii v celé Itálii a Burgundsku, směřjí, mohou a musí

¹⁴²¹ Kapitola III má podobu listiny (obsahuje invokaci, intitulaci a arengu), což představuje další z argumentů pro určitou nedokončenost Zlaté buly; srov. úvod.

zasedat při všech veřejných císařských úkonech, tedy soudech, přinášení dávek z lén, při občerstvení u stolu a také při poradách a vyřizování všech ostatních záležitostí, při nichž dochází nebo bude docházet k tomu, že se společně sejdou, aby přispěli císařské důstojnosti a císařovu užitku. Chceme, aby se tento způsob zasedání podle pořádku, jenž byl vylíčen výše, vztahoval provždy i na nástupce řečeného arcibiskupa kolínského, trevírského a mohučského; ať se v naprosto žádné době nemůže vyskytnout ohledně těchto věcí nějaká pochybnost.

Kapitola IV O kurfiřtech obecně

(1) Dále stanovujeme, že kdykoli od tohoto okamžiku do budoucna dojde k tomu, že císařský dvůr se slavnostně sejde při nějakém zasedání, rozumí se jak při radě, tak u stolu a na libovolných jiných místech, na nichž římský císař či král zasedne spolu s kurfiřty, musí po pravém boku římského císaře či krále, bezprostředně po arcibiskupu mohučském nebo kolínském – rozumí se po tom z nich, jenž bude právě v té době, v závislosti na místě a na rozdílných krajích, podle znění své výsady zasedat po pravém boku císaře¹⁴³¹ – jako první obdržet místo k sezení český král, bude-li kníže korunovaný a pomazaný, a hned vedle něj jako druhý .. falckrabě rýnský, zatímco po levé straně, bezprostředně vedle toho z řečených arcibiskupů, který právě bude sedět po levém boku, obdrží první místo .. vévoda saský a po něm druhé .. markrabě braniborský.

(2) Dále, pokaždé, když Svatá říše bude právě bez svého vládce, bude mohučský arcibiskup oprávněn – jako byl oprávněn, jak známo, ode dávna – k tomu, aby písemně svolal ostatní řečená knížata, své společníky při volbě císaře; až se všichni, nebo aspoň ti, kdo se budou moci a budou chtít zúčastnit, společně shromáždí v době volby, bude úkolem řečeného mohučského arcibiskupa – a nikoho jiného z jeho spoluvolitelů – zjistit jednotlivě jejich volbu, a to v následujícím pořadí: nejprve se dotáže arcibiskupa trevírského, jemuž náleží první hlas – podle našeho rozhodnutí i v souladu s tím, že mu, jak jsme zjistili, dosud náležel – dále arcibiskupa kolínského, jemuž

¹⁴³¹ Srov. kapitulu III.

přísluší důstojenství a povinnost vložit jako první římskému králi korunu na hlavu; jako třetího se zeptá českého krále, jemuž patří právem a zaslouženě díky jeho výsostnému královskému důstojenství prvenství mezi laickými voliteli; jako čtvrtého se bude ptát falckraběte rýnského, jako pátého vévody saského, jako šestého markraběte braniborského; hlasy jich všech zjistí řečený mohučský arcibiskup v předeslaném pořadí. Až s tím bude hotov, vyzvou jej naopak řečená knížata, jeho společníci, aby i on vyjádřil svůj názor a seznámil je se svou volbou.

(3) Dále, při slavnostním shromáždění císařského dvora poslouží markrabě braniborský římskému císaři či králi vodou, v níž by si mohl umýt ruce; prvním nápojem poslouží český král, jenž však, podle výsad svého království, není povinen poskytnout tuto službu s korunou na hlavě, pokud ze své vůle nebude chtít;¹⁴⁴¹ falckrabě přinese pokrm a saský vévoda se ujme služby podkoního, jak se podle zvyklostí dalo ode dávna.

Kapitola V O právu rýnského falckraběte a saského vévody

(1) Navíc, kdykoli se přihodí, jak bylo uvedeno výše, že Svatá říše bude právě bez svého vládce, tehdy bude slavný rýnský falckrabě, nejvyšší stolník Svaté říše, povinen stát se – k rukám budoucího římského krále v krajích kolem Rýna a ve Švábsku podle franského práva a z důvodu knížectví neboli falckraběcí výsady – správcem říše s pravomocí konat soudy, přidělovat církevní obročí, vybírat důchody a dávky, uvádět v držení lén, přijímat přísahy věrnosti místo Svaté říše a jejím jménem; to vše ale bude muset po volbě římský král v příslušné lhůtě obnovit a přísahy mu budou muset být znovu skládány; výjimku budou představovat pouze knížecí léna a ta, která se lidově nazývají *vanlehen*:¹⁴⁵¹ v jejich případě uvést v držení a vybrat dávky vyhrazujeme pouze a jedině římskému císaři či králi. Falckrabě však vezme na vědomí, že se mu v době správcovství výslovně zakazuje provádět libovolné zcizování nebo zastavování, pokud by se týkalo císařského majetku. A podobně chceme, aby slavný vévoda saský, nejvyšší podkoní Svaté říše,

¹⁴⁴¹ Viz výsadu krále Albrechta ze 17. listopadu 1298, stvrzenou králem Karlem dne 7. dubna 1348. Zde listina 2.1.11.

¹⁴⁵¹ Léna udílená předáním praporce.

užíval téhož práva správcovství v těch oblastech, kde se zachovávají saská práva, a to týmž způsobem a za těchže podmínek, jak bylo uvedeno výše.

(2) I když je římský císař či král povinen poskytnout odpověď k případům, ohledně nichž o to bude žádán, jak to prý bylo zvykem ustanoveno, a to před falckrabětem rýnským, nejvyšším stolníkem Svaté říše a kurfiřtem, přesto falckrabě nemůže tento soud konat jinde než u císařského dvora, když bude římský císař či král právě přítomen.

Kapitola VI Jak se kurfiřti srovnávají s jinými obecnými knížaty

Nařizujeme, že při slavnostním shromáždění císařského dvora, kdykoli se bude v budoucnosti konat, řečení kurfiřti církevní i světské budou povždy zaujímat svá místa podle předepsaného pořádku a způsobu, napravo i nalevo, beze změn, a žádný jiný kníže, ať je libovolného stavu, důstojství, výtečnosti či postavení, naprosto nesmí dostávat přednost před nimi ani před některým z nich, a to při libovolném úkonu týkajícím se dvora ani při chůzi, ani při sezení či stání; přitom důrazně připomínáme, že při takovýchto shromážděních dvora bude jmenovitě český král dostávat bez jakékoli změny přednost ve všech jednotlivých místech a při všech jednotlivých řečených úkonech před každým jiným králem – byť by se i skvěl libovolným jedinečným a zvláštním důstojenstvím –, pokud by se snad při nějaké příležitosti či z nějaké příčiny dostavil nebo byl právě přítomen.

Kapitola VII O nástupnictví knížat

(1) Mezi nesčetnými starostmi, jimiž se každodenně, kvůli zdaru Svaté říše – již s pomocí Boží šťastně stojíme v čele – vysiluje naše mysl, se naše přemýšlení upíná především k tomu, že mezi kurfiřty Svaté říše by mohla trvale zavládnout vytoužená a blahodárná věčná jednota a že srdce těch, jejichž prozíravost ve své době dokáže zmítajícímu se světu prospívat tím pohotověji a tím snáze, čím nepatrnější rozkol se mezi ně vplíží a čím čistší lásku se podaří ohlídat, by mohla trvale přebývat v upřímné lásce, pokud jen by se odstranily nejasnosti a pokud by právo každého z nich bylo jasně

vyhlášeno.¹⁴⁶¹ Nuže, bylo všeobecně, daleko široko rozhlášeno a takřka po celém světě proslula ta zřejmá věc, že slavný český král a slavný rýnský falckrabě, slavný saský vévoda a slavný markrabě braniborský díky moci svého království a svých knížectví mají spolu s dalšími knížaty, totiž knížaty duchovními, svými spoluvoliteli, právo, hlas a místo při volbě římského krále, budoucího císaře, a že se zároveň považují, spolu s knížaty duchovními, za pravé a zákonné kurfiřty Svaté říše a že jimi jsou. Aby se mezi syny těchto světských kurfiřtů nemohla v budoucích dobách vyskytnout záminka k pohoršením a sporům ohledně práva, hlasu a řečené moci a aby se nemohlo obecnému dobru zabraňovat nebezpečnými průtahy, toužíme s pomocí Boží blahodárně předejít budoucímu nebezpečí, a proto stanovujeme a na základě císařské moci tímto po všechny časy platným zákonem nařizujeme, že poté, co světští kurfiřti, či kterýkoli z nich, přestanou být, přejde právo, hlas a moc této volby svobodně a bez námitek jakéhokoli člověka na jejich zákonného prvorozeného syna laika, a kdyby ten nebyl, pak na prvorozeného syna tohoto prvorozeného, rovněž laika. Kdyby prvorozený odešel z tohoto světa bez zákonných mužských laických dědiců, pak z moci tohoto císařského výnosu přejde právo, hlas a moc oné volby na staršího bratra laika po pravé otcovské sestupné linii a potom na jeho prvorozeného, laika; takovéto nástupnictví – co do uvedeného práva, hlasu a moci – prvorozených synů a dědiců těchto knížat bude uznáváno po všechny časy, ovšem s tou podmínkou a v tom smyslu, že zemře-li kurfiřt nebo jeho prvorozený či starší syn laik a stane se, že zanechá zákonné mužské potomky laiky, kteří však nebudou dostatečného věku, pak jejich poručníkem bude starší bratr onoho prvorozeného, dokud starší z dědiců nedosáhne zákonného věku; chceme a nařizujeme, aby se za zákonný věk u kurfiřta považovalo osmnáct dovršených let a aby se to provždy dodržovalo; dokud se tento věk bude naplňovat, je poručník povinen chopit se v úplnosti a ihned spolu se svou povinností i práva, hlasu a moci i všeho, co s nimi souvisí.

(2) Jestliže se stane, že některé z těchto knížectví bude ve Svaté říši uprázdněno, pak císař či římský král, jenž v té době bude, se o ně bude muset a bude moci postarat jako o majetek, který zákonnou cestou přešel na něj a na říši, a to tak, aby provždy zůstávaly zachovány výsady, práva

¹⁴⁶¹ Začátek kapitoly VII má opět podobu jakési arengy, jež stává v úvodu listin.

a zvyklosti našeho Českého království týkající se volby krále – v případě uvolněného trůnu – obyvateli království, protože ti mají právo českého krále volit; tato volba se má provádět podle jejich výsad¹⁴⁷¹ – při zachování dávného zvyku –, jež obdrželi od svatých římských císařů či králů; nechceme, aby se těmito výsadám čímkoli předcházelo, naopak nařizujeme, aby si nyní i po všechny budoucí doby podržely ohledně svého obsahu i podoby nezpochybňovanou pevnost a platnost.

Kapitola VIII O svobodě českého krále a obyvatel jeho království

Svatí římsští císařové a králové, naši předchůdci, poshověli kdysi milostivě a učinili ústupek slavným českým králům, našim předkům a předchůdcům, a také Českému království a jeho koruně; chvályhodným zvykem – zachovávaným nepřetržitě po dlouhé časy a předepsaným zvyklostmi jeho uživatelů, a to bez zábrany opačného názoru či přerušování – bylo v tomto království od doby tak dávné, že po jiné dnes není památky, zavedeno, že žádný kníže, pán, šlechtic, rytíř, man, měšťan, občan, zkrátka žádná osoba v tomto království a na zboží k němu patřícím, ať se nachází kdekoli a je libovolného stavu, důstojenství, výtečnosti či postavení, nemůže být poháněna ani předváděna a nesmí ani nemůže být po všechny budoucí časy předvolávána před libovolného žalobce nacházejícího se u libovolného soudu mimo toto království neboli nemůže být poháněna jinam než před soud českého krále a soudců královského dvora; a proto tuto výsadu, zvyklost a ústupek na základě císařského vlivu a plné císařské moci s jasným úmyslem obnovujeme a také stvrzujeme a tímto svým provždy platným císařským ustanovením nařizujeme, že kdyby kdokoli z uvedených, ať už kníže, pán, šlechtic, rytíř, man, hradní pán, měšťan, občan či venkovan nebo kterákoli jiná osoba, byl pohnán či byla pohnána v libovolné době k libovolnému soudu mimo řečené České království v jakémkoli případě trestním, občanském či smíšeném nebo ohledně jakéhokoli jednání, naprosto není povinen či povinna uposlechnout nebo se před soudem zodpovídat. Jestliže se přihodí, že proti takto neposlušným či neposlušnému bude libovolný soudce, ustanovený mimo České království a požívající sebevětšího vlivu, soudně postupovat,

¹⁴⁷¹ Srov. listiny ze 7. dubna 1348.

konat proces a v jakýchkoli uvedených případech či jednáních libovolným způsobem vynášet a vyhlášovat výroky předběžné či konečné, ať jeden výrok či více, pak na základě uvedeného vlivu a výše připomenuté plné císařské moci takovéto pŕuhony, příkazy, jednání a výroky, jakož i exekuce a vše, co by z nich nebo z některého z nich mohlo jakýmkoli způsobem plynout nebo mohlo být na jejich základě uskutečňováno či nastávat, prohlašujeme za zcela neplatné a liché. A přitom výslovně dodáváme a provždy platným císařským výnosem na základě téhož vlivu a výše uvedené plné moci nařizujeme, že tak, jak to bylo neustále zachováváno v Českém království od doby tak dávné, že po jiné není památky, právě tak nebude naprosto žádnému knížeti, pánovi, šlechtici, rytíři, manovi, měšťanu, občanu či venkovanovi, zkrátka naprosto žádné osobě neboli obyvateli již víckrát připomenutého Českého království, ať by byl libovolného stavu, výtečnosti, důstojenství či postavení, dovoleno, aby se odvolával k nějakému jinému soudu kvůli jednáním, výrokům předběžným či konečným nebo nařízením českého krále či jeho libovolných soudců, jakož i proti jejich exekucím, které byly proti němu u královského soudu nebo před soudem krále tohoto království či před soudy příslušných soudců učiněny či vyneseny, ať k nim již došlo, nebo teprve v budoucnu mají být vyneseny nebo mají nastat. A rovněž, takováto odvolání neboli apelace – stane-li se, že nějaká budou, proti tomuto nařízení, podána – již samotným tím skutkem pozbývají platnosti a sami odvolávající se vezmou na vědomí, že se svým činem vystavili trestu ztráty svých pří.

Kapitola IX O dolech zlatých, stříbrných a dalších

Tímto provždy platným ustanovením nařizujeme a s jasným úmyslem vyhlášíme, že naši nástupci, čeští králové, stejně jako všichni a jednotliví kurfiřti církevní i světské, jak v každé době budou, mohou spravedlivě držet a zákonně vlastnit veškeré doly a naleziště zlata a stříbra, cínu, mědi, železa, olova a libovolných dalších druhů kovu, a také soli, a to jak objevená, tak i ta, která v budoucnu, v kterékoli době, objevena budou v tomto království a v zemích a na zbožích tomuto království podléhajících nebo, což se týká řečených knížat, v knížectvích, zemích, panstvích a na jejich příslušenství; mohou je vlastnit se všemi právy, naprosto žádné nevyjímaje, tak jako mohou být či obvykle jsou takové statky vlastněny, a mohou mít Židy

a vybírat mýto stanovené a určené v minulosti; tak, jak to mohli zákonně dělat naši předkové, čeští králové blahé paměti, i kurfiřti a jejich předkové i předchůdci až do dnešní doby a jako se to dodržovalo, jak je známo, podle starobylého chvályhodného a osvědčeného zvyku, předepsaného dávným a dlouhým během času.

Kapitola X O mincích

Vedle toho stanovujeme, že českému králi, našemu nástupci, jenž v té době bude, bude dovoleno a že bude oprávněn – tak, jak bylo ode dávna dovoleno, jak známo, českým králům slavné paměti, našim předchůdcům, a tak, jak oni pokojně a stále byli oprávněni – nechávat razit a nařizovat ražbu mincí ze zlata a stříbra na kterémkoli místě a v kterékoli části království a všech jemu podléhajících zemí a zboží, tam, kde král rozhodne a kde se mu zlíbí, a to všemi způsoby a ve všech podobách, které se až do těchto časů v Českém království u těchto věcí zachovávají; a navěky bude budoucím českým králům povoleno, na základě tohoto našeho ustanovení a naší milosti, což obojí bude platit provždy, že mohou od libovolných velmožů, hrabat a jiných osob kupovat libovolné země, hrady, vlastnictví a statky neboli zboží, že je mohou shromažďovat nebo přijímat jako dar neboli darování, z libovolné příčiny, nebo jako zástavu, a to v postavení u těchto zemí, hradů, vlastnictví a statků či zboží obvyklém, to znamená, že se soukromé přijímá nebo přejímá jako soukromé, svobodné jako svobodné a statky, které se dávají jako léno, se opět kupují jako léno nebo se přejaté takto drží; ovšem tak, že čeští králové jsou zavázáni naplňovat a dodržovat – ohledně toho, co takovým způsobem získali či přijali a rozhodli se připojit k Českému království – dávná a obvyklá práva, která má na těchto statcích Svatá říše.

Kapitola XI O svobodě kurfiřtů

Nařizujeme rovněž, že žádná hrabata, pánové, urození, leníci, manové, hradní pánové ani žádné osoby podléhající kostelu kolínskému, mohučskému a trevírskému, ať jsou libovolného stavu, postavení nebo důstojen-

ství, nesmějí být pohnáni před libovolný soud, působící mimo území, hranice a končiny těchto kostelů a jejich zboží, ani před žádný jiný soud, ať by byl kohokoli jiného, kromě soudu arcibiskupa mohučského, trevírského nebo kolínského a kromě soudu jejich soudců – to se zpětnou platností – a že po všechny budoucí časy nesmějí a nemohou být předváděni či předvoláváni, jak se to, podle našeho zjištění, dodržovalo v minulých dobách. Jestliže se stane, že poddaní kostela trevírského, mohučského nebo kolínského či některý nebo někteří z nich budou, oproti tomuto našemu výnosu, pro jakýkoli případ trestný, občanský či smíšený nebo z důvodu jakéhokoli jednání pohnáni před libovolný soud působící mimo území, hranice či končiny řečených kostelů nebo některého z nich, pak naprosto nejsou povinni uposlechnout či odpovídat a půhon, jednání i výroky prozatímní či konečné proti těm, kdo se nechtějí dostavit, ať byly od takovýchto cizích soudců vyneseny či učiněny, nebo vyneseny či učiněny mají být, stejně jako příkazy těchto soudců a provádění příkazů i všechny věci, které by na jejich základě mohly následovat, o které by se mohlo usilovat nebo které by mohly nastat, jsou naším rozhodnutím neplatné samy sebou. A výslovně dodáváme, že žádnému hraběti, pánovi, šlechtici, leníkovi, vazalovi, hradnímu pánovi, rytíři, manovi, měšťanu, venkovanovi, zkrátka libovolné osobě podřízené těmto kostelům nebo člověku této osoby, ať je libovolného stavu, důstojenství či postavení, nebude dovoleno odvolávat se u kteréhokoli jiného soudu před jednáními, výroky prozatímními či konečnými nebo nařízeními arcibiskupů a těchto kostelů či jejich časných úředníků nebo před výkonem těchto nařízení, jež budou proti jeho osobě učiněny či vyneseny, ať k nim již došlo nebo teprve do budoucna dojít má, pokud stěžovatelům nebude u řečených arcibiskupů a jejich soudů spravedlnost odpírána. Odvolání učiněná proti tomuto nařízení příkazujeme nepřijímat a prohlašujeme je za marná a lichá. Pokud by se jim spravedlnosti nedostávalo, bude všem uvedeným povoleno odvolat se pouze k císařskému dvoru a soudu neboli získat slyšení u soudce, jenž přímo císařskému dvoru právě v té době předsedá; a ani v tomto případě se ti, jimž byla spravedlnost odpeřena, nesmějí odvolávat k žádnému jinému soudci nebo úředníkovi či pověřenci. Cokoli bude učiněno jinak, než bylo uvedeno výše, bude neplatné samo sebou. Chceme, aby toto ustanovení bylo na základě tohoto našeho císařského zákona v úplnosti rozšířeno na slavného .. falckraběte rýnského, slavného .. vévodu saského a slavného .. markraběte braniborského, světské kurfiřty neboli laiky, i jejich dědice,

nástupce a poddané, a to ve všech způsobech a za všech podmínek, jak bylo předesláno.

(Pozdější dodatek Karla IV.): Kvůli určitým nejasnostem, jež z tohoto zákona vzešly, vyhlašujeme, že se tento zákon bude vztahovat pouze na ty leníky, vazaly a poddané, o nichž je známo, že získali léna, statky a zboží závislé na kurfiřtech církevních i světských a spadají pod jejich jurisdikci a že zde skutečně sídlí. Jestliže pak takoví vazalové a lidé kurfiřtů podobná léna vlastní i od jiných arcibiskupů, biskupů nebo knížat a jestliže na nich sídlí, potom, vlastní-li tito arcibiskupové, biskupové či knížata od říše klatbu a výsadu povolovat před svou tváří konání soubojů, nechť se o takových lidech jedná u nich; v opačném případě nařizujeme, aby se vyšetřování ohledně oněch lidí přesunulo k soudci císařského dvora.

Kapitola XII O knížecím sněmu

Mezi mnoha starostlivými opatřeními v zájmu státu, jež nepřestávají zaměstnávat naši mysl, uznala naše Výsost po dlouhých úvahách za nutné, aby se v budoucnu kurfiřti Svaté říše scházeli častěji, než bylo zvykem, a jednali o blahu říše i světa; jsou totiž jakýmsi pevnými základními kameny a neotřesitelnými pilíři; navzájem je sice dělí rozlehlé vzdálenosti mezi jednotlivými zeměmi, jsou však schopni společně jednat a rokovat o nehodách doléhajících na oblasti jim známé a dobře dokážou rozumnými opatřeními vlastní prozíravosti přispívat k přiměřené nápravě. Proto jsme v Norimberku, při slavnostním shromáždění našeho dvora, konaného naší Výsostí za přítomnosti ctihodných církevních i slavných světských kurfiřtů a mnoha dalších knížat i velmožů, přemýšleli společně s oněmi kurfiřty a na základě jejich úvah jsme se rozhodli pro obecné dobro a spásu nařídit – spolu s řečenými církevními i světskými kurfiřty –, že pro příště se kurfiřti sejdou osobně v každém roce jednou, a to na čtyři týdny počítané nepřetržitě od svátku Velikonoce a Zmrtvýchvstání Páně, v některém z měst Svaté říše; při nejbližším následujícím takovémto období, neboli tento rok, se bude takové rokování neboli shromáždění dvora a sněm slavnostně konat, za účasti naší i kurfiřtů, v našem císařském městě Metách; a tam – a pro příště v libovolný den takového shromáždění – bude námi, na základě porady s knížaty, stanoveno

místo, na němž se sejdou v příštím roce; aby se tento náš příkaz nadále plnil podle našeho i jejich přání. Pokud se bude dodržovat, ujmeme se jich se svým císařským doprovodem, až se budou ubírat k onomu shromáždění, až u něj budou pobývat i až se od něj budou vracet. Navíc, aby se jednání o obecném blahu a pokoji neprotahovalo vinou zdlouhavosti, prodlévání u zábavy nebo nadměrnou návštěvou hostin, jak se zpravidla tu a tam stane, rozhodli jsme se ze společné vůle nařídít, že v budoucnu, až se bude konat řečené shromáždění dvora či sněm, nebude nikomu dovoleno zvát k velkým hostinám, jichž by se účastnila všechna knížata, zatímco menší hostiny, které by neohrožovaly postup jednání, budou s omezeními povoleny.

(XIII) O odvolání výsad

Vedle toho nařizujeme a tímto trvalým císařským výnosem posvěcujeme, že veškeré výsady a listiny, které byly námi nebo svatými římskými císaři a králi, našimi předchůdci, jejichž památku je třeba si připomínat, v jakémkoli doslovném znění přiznány libovolným osobám, jakéhokoli stavu, výtečnosti nebo důstojenství, nebo společenstvím libovolných obcí, městec či míst – na jejich popud, či jinak –, a to ohledně jakýchkoli práv, milostí, svobod, zvyklostí nebo jiných věcí, nebo které námi či našimi nástupci, římskými císaři a králi, v budoucnu přiznány budou, nesmějí či nemohou v ničem zkracovat svobody, soudní výroky, práva, pocty či panství kurfiřtů Svaté říše, církevních i světských, nebo některého z nich, přestože v takovýchto výsadách a listech libovolných osob – jakékoli výtečnosti, důstojenství nebo stavu, jak bylo předesláno – nebo libovolných společenství je či v budoucnu bude výslovně vyhrazeno, že nesmějí být odvolány, leda by takové odvolání uvádělo zvláštní zmínku o nich i o všem v nich obsaženém. Takové výsady a listiny, jestliže a pokud bude uznáno, že v něčem zkracují svobody, soudní výroky, práva a čest či panství řečených kurfiřtů nebo některého z nich, s ohledem na tuto skutečnost s jasným úmyslem odvoláváme a činíme neplatnými a na základě plné císařské moci nařizujeme, že se budou považovat za odvolané a budou tak chápány.

(XIV)**O těch, jimž se coby nehodným odnímají lenní statky**

Na mnoha místech vazalové a lenníci bezdůvodně, slovně a lživě, vypovídají či převádějí zpět léna neboli dobrodiní svých pánů, která od těchto pánů obdrželi, a po uskutečnění převodu těmto pánům zlomyslně oznámí opověď a vyhlásí jim nepřátelství; pak jim způsobí závažné škody a do dobrodiní neboli lén, která prve opustili, vstoupí znovu, pod záminkou války či nepřátelství, obsadí je a obsazená drží. A tak tímto provždy platným ustanovením posvěcujeme, že na takový převod či vypovězení se bude hledět, jako by k němu nedošlo; leda by byl proveden svobodně a skutečně, tedy tak, že by vlastnictví dobrodiní a lén bylo oněm pánům převedeno hmotně a skutečně v tom smyslu, že ti, kdo vyhlašují opověď, nevyvolají, na statcích převáděných zpět, vůči jejich pánům neklid ani sami, ani skrze jiné, nezpůsobí těžkosti ani k tomu neposkytnou radu či pomoc a nebudou to schvalovat. Kdo bude jednat opačně neboli kdo bude jakýmkoli způsobem napadat své pány na dobrodiních a lénech převedených zpět či nepřevedených, bude vyvolávat neklid, bude pánům škodit nebo bude takto jednajícím poskytovat radu či pomoc nebo je bude chválit, ten samotným svým skutkem tato léna či dobrodiní ztratí, pozbude cti a bude vystaven císařské klatbě; na ona léna či dobrodiní nebude mít v žádné další době povolen žádný vstup či návrat a nemohou mu být žádným způsobem znovu svěřena; dosáhne-li, oproti tomuto nařízení, jejich svěřením či nabytím, nebude platné. Konečně vyhlašujeme, že ti nebo ten, kdo sice neuskuteční popsané zpětné převedení, ale bude proti svým pánům podvodně jednat tím, že je dříve vědomě napadne vyhlášením opovědi nebo toto vyhlášení připustí, se samotným svým činem vystavuje všem výše uvedeným trestům.

(XV)**O spiklencích**

Dále, spolky a úmluvy či nepovolené svazy – vznikající v obcích i mimo ně neboli mezi obcí a obcí, mezi osobou a osobou nebo mezi osobou a obcí, a to pod záminkou ochrany či přijímání mezi měšťany nebo záminkou jinak zabarvenou –, jež zasluhují prokletí a jež jsou svatými zákony odmítány, a stejně tak i spiknutí, smlouvy a dohody, jakož i zvyklosti s nimi spjaté – ty považujeme spíš za zkaženost –, jež obce či osoby libovolného

důstojenství, postavení či stavu, ať už mezi sebou či s jinými, dosud uzavřely a jež se v budoucnu odváží uzavřít bez schválení svých pánů, jimž jsou poddány, jimž podléhají nebo v jejichž okrsku se nacházejí – i kdyby tyto pány ze svých spolků jmenovitě nevyjímaly –, zavrhuje, ztrácujeme a s pevným úmyslem činíme neplatnými tak, jako – a o tom není pochyb – byly zakázány a učiněny neplatnými i prostřednictvím svatých zákonů našich svatých předchůdců, rozmnožitelů říše; výjimku činíme pouze u těch smluv a svazů, které mezi sebou, jak je známo, uzavřela knížata, obce i další na základě obecného míru mezi kraji a zeměmi. Nařizujeme, že jednotlivá osoba, která se z nějakého důvodu odváží, proti znění tohoto našeho ustanovení i starobylého zákona ohledně této věci vydaného, přistoupit k takovým smlouvám, svazům, spiknutím a dohodám, se tím samotným vystavuje, vedle trestu určeného zákonem, i znamení hanby a trestu deseti liber zlata, zatímco obec nebo společenství, které se rovněž střetne s tímto naším zákonem, se vystavuje trestu sta liber zlata a ztráty a zabavení všech císařských svobod a výsad; přitom polovina z této částky připadne císařské pokladně a druhá polovina pánu oblasti, k jehož škodě budou smlouvy uzavřeny.

(XVI) O falburgrech¹⁴⁸¹

Někteří měšťané a poddaní knížat, pánů a dalších lidí se snaží, jak jsme se dozvěděli z četných stížností, odhodit jho původní podřízenosti, a dokonce jím v nerozvážné smělosti pohrdnou, a usilují o to, aby byli přijati mezi měšťany jiných obcí; často se o to v minulosti pokusili; přestože zůstávají tělesně přítomni na územích, v obcích, městečkách a vesnicích dřívějších pánů, které se takovýmto podvodem odvážili nebo odvažují opustit, snaží se těžit ze svobod obcí, do nichž se tímto způsobem přesunuli a usilují o jejich ochranu; v oblasti Německa se jim lidově říká falburgři; protože lež a úskok nelze u nikoho obhajovat, nařizujeme s jasným úmyslem, na základě plné císařské moci a s přispěním rozumné rady všech kurfiřtů, církevních i světských, a tímto provždy platným zákonem posvěcujeme, že řečení měšťané a poddaní, snažíce se takto oklamat ty, jimž podléhají, nesmějí v žád-

¹⁴⁸¹Význam slova je objasněn textem zákoníku o několik řádek níže. Ještě současná němčina zná výraz der Pfahlbürger pro občana bydlícího mimo hradby města.

ných zemích, místech či krajích Svaté říše od tohoto dne dále v ničem obdržet práva a svobody obcí, mezi jejichž měšťany se pokusí nebo se již pokusili být na základě této lži přijati; leda by do těchto obcí tělesně a skutečně přešli, nepřetržitě v nich bydleli, doopravdy, nikoli na oko, se v nich usídlili a nesli v nich povinná břemena a obecní povinnosti. Jsou-li nebo budou-li v budoucnu nějakí lidé přistiženi, že jednají proti obsahu tohoto našeho zákona, pozbuje jejich přijetí veškeré platnosti a přijatí, ať jsou jakéhokoli postavení, důstojenství nebo stavu, v naprosto žádném případě či záležitosti nebudou těžit z práv a svobod obcí, do nichž se snaží být přijati, a žádným způsobem jich nebudou užívat; a tomu nemohou zabránit žádná práva, výsady nebo zvyklosti, zachovávané a získané v jakékoli době, protože je, nako-lik protiřečí tomuto našemu zákonu, tímto výnosem, na základě již řečené plné císařské moci s jasným úmyslem odvoláváme a prohlašujeme, že postrádají veškerou sílu a platnost ve vztahu ke všemu, co již bylo řečeno a co náleží knížatům, pánům i dalším lidem, jimž se stalo či v budoucnu stane, že budou takto opuštěni; přitom provždy zůstávají nedotčena práva týkající se osob a statků jakýchkoli poddaných, kteří je způsobem již několikrát popsá-ným opouštějí. Dále prohlašujeme, že ti, kdo se odváží řečené cizí občany a poddané proti pokynům tohoto našeho zákona přijmout nebo se toho již v minulosti odvážili, přijdou za tento přestupek o sto hřiven ryzího zlata, a to tolikrát, kolikrát bude spáchán, pokud tyto lidi během jednoho měsíce od chvíle, kdy budou s tímto zákonem seznámeni, zcela nepropustí; jedna po-lovina přitom neodvolatelně připadne naší císařské pokladně, druhá pánům těch, kteří byli přijati.

(XVII) O vyhlášení opovědi

Prohlašujeme, že ti, kdo se podle něčeho domnívají, že mají spravedlivý důvod k vyhlášení opovědi nějakým jiným lidem, a kdo v místech, kde sami příbytky nemají nebo je obecně neobývají, tyto lidi bolestivě sužují, nemohou, aby si při tom zachovali čest, sužovaným působit škody prostřednictvím požárů, loupení a okrádání. U nikoho nelze obhajovat lež a podvody, a proto tímto provždy platným ustanovením posvěcujeme, že takováto vyhlášení, učiněná v minulosti či v budoucnu pánům nebo osobám, s nimiž byl někdo spřízněn kvůli společenství, příbuzenství či nějakému čestnému

přátelství, nejsou platná a není povoleno někoho pod záminkou vyhlášení opovědi napadat požáry, loupežemi a okrádáním, pokud vyhlášení opovědi nebude o tři přirozené dny dříve veřejně oznámeno tomu, komu se nepřátelství vyhlašuje – tedy přímo jeho osobě nebo v místě, kde obvykle bydlí –, a pokud nebude možno tomuto oznámení díky vhodným svědkům naprosto důvěřovat. Kdokoli se odváží vyhlásit opověď jinak a zaútočit způsobem uvedeným výše, vystaví se tímto činem ztrátě cti, jako by k žádnému vyhlášení nedošlo; a nařizujeme, aby byl jakožto zrádce od libovolných soudců postižen zákonnými tresty. Zakazujeme rovněž a odsuzujeme veškeré a jednotlivé nespravedlivé války a spory i všechny nespravedlivé požáry, loupeže a okrádání, nepřipadná a neobvyklá cla, doprovody i poplatky, které je zvykem vymáhat za takový doprovod, a to pod hrozbou trestů, jejichž použití v takových případech a v každém z nich svaté zákony posvěcují.

(XVIII) Ohlašovací listina

Touto listinou ohlašujeme vám, slavnému a vznešenému knížeti, panu markraběti braniborskému, nejvyššímu kancléři Svaté říše, našemu nejdražšímu spoluvoliteli a příteli, volbu římského krále, kterou bude třeba z rozumných důvodů provést, a zároveň vás, jak je naší řádnou povinností, náležitým způsobem voláme, abyste se během tří měsíců, počítaných nepřetržitě ode dne toho a toho, postaral o příchod svůj nebo svých poslů či zástupců, v počtu jednoho či více, vybavených dostatečným pověřením, na příslušné místo, jak to předepisují svaté zákony, ustavené ohledně této věci, abyste spolu s ostatními svými i našimi spoluknížaty a spoluvoliteli rozvažoval, jednal a dohodl se na výběru budoucího římského krále, jenž se později, s Boží pomocí, stane císařem, abyste na tomto místě pobyl až do úplného završení této volby a abyste i jinak jednal a postupoval podle toho, co se nachází zapsáno ve svatých zákonech, ohledně této věci promyšleně sestavených. V opačném případě, bez ohledu na nepřítomnost vaši či vašich lidí, budeme v uvedených záležitostech postupovat, spolu s ostatními vašimi spoluknížaty a spoluvoliteli, zcela podle toho, co posvětila moc oněch svatých zákonů.

(XIX) Podoba zplnomocnění zasílaného kurfiřtem, jenž se rozhodne vypravit ke konání volby své posly

My .. z Boží milosti atd., Svaté říše atd. Obsahem této listiny dáváme na vědomí všem: protože se blíží volba římského krále, již je třeba z rozumných příčin provést, my, kteří se náležitě staráme o čest a stav Svaté říše, kteří usilujeme, aby se nemusela dobrodružně vystavovat velmi vážným škodám, a kteří ohledně věrnosti a bdělé obezřelosti nám drahých .. a .., našich věrných, zaznamenáváme po předchozích zcela jednoznačných zkušenostech výjimečnou spolehlivost, činíme, stanovujeme a zřizujeme tyto dva a každého z nich v úplnosti – takže nebude zvýhodněn, kdo si pospíší, nýbrž co jeden začne, může druhý dokončit a povoleným způsobem omezit – vším právem, způsobem a postupem, jichž jsme dostatečně dobře a dostatečně účinně mocni a jež se nám skýtají, svými pravými a zákonnými zástupci a zvláštními posly; takže mohou kdekoli jednat, spolu s dalšími našimi spoluknížaty a spoluvoliteli, církevními i světskými, a dohodnout se s nimi, mohou se usnést a rozhodnout ohledně zvolení libovolné schopné a vhodné osoby za římského krále; mohou se místo nás, na našem místě a naším jménem účastnit jednání pořádaných kvůli výběru této osoby, mohou ji za nás a naším jménem navrhnout, dohodnout se na ní a zvolit ji za římského krále, jenž v budoucnu postoupí ke svatému císařství; mohou složit, na naši duši, každou nezbytnou přísahu, která je nutná nebo obvyklá při výše uvedených věcech nebo některé z nich; mohou právoplatně ustanovit i odvolat dalšího nebo další zástupce a činit veškeré jednotlivé věci, které budou nezbytné nebo užitečné či jakkoli přínosné při výše uvedených záležitostech a ohledně nich, a to až do dovršení porad, návrhů, rozvažování a volby, kterou bude nutno při té příležitosti vykonat; i kdyby se jednalo o věci závažnější nebo neobyčejnější, než jsou věci uvedené výše, nebo o věci, které bychom mohli vykonat i my sami, kdybychom byli průběhu těchto jednání, rozvažování, jmenování a budoucí volby osobně účastni a jemu přítomni, považujeme a chceme považovat a upřímně slibujeme, že vždy budeme považovat za nám milé a za dojednané, cokoli naši výše uvedení zástupci či poslové, nebo zástupci jimi či jedním z nich nyní nebo v budoucnu ustanovení, ohledně předeslaných věcí nebo libovolné z nich provedou, vykonají, učiní nebo libovolným způsobem zařídí.

**(XX) O jednotě volitelských knížectví a práv,
jež jsou s knížectvími spjata**

Všechna a jednotlivá knížectví, díky nimž, jak známo, světským kurfiřtům náleží právo a hlas při volbě římského krále, budoucího císaře, jsou s tímto právem i s povinnostmi, důstojenstvími a dalšími právy, které jsou s nimi a s každým z nich spjata a které na nich závisí, spojena a nedělitelně sjednocena natolik, že právo, hlas, povinnost, důstojenství i jiná další práva, náležící libovolnému z těchto knížectví, nemohou připadnout nikomu jinému než tomu, o němž se rozhodne, že bude vlastníkem tohoto knížectví s jeho územím, manstvími, lény, panstvím i všemi náležitostmi; a proto tímto provždy platným císařským výnosem posvěcujeme, že jedno každé z uvedených knížectví s právem a hlasem při volbě, s povinností i se všemi ostatními důstojenstvími, právy a náležitostmi, které k němu patří, musí zůstat a trvat spjata a spojeno s nimi po všechny časy nedělitelně tak, že vlastník libovolného knížectví se bude těšit pokojnému a svobodnému vlastnictví i ohledně práva, hlasu, povinnosti, důstojenství a všech náležitostí patřících ke knížectví; bude všemi uznáván za kurfiřta, on, a nikdo jiný, bude v každé době ostatními kurfiřty bez jakéhokoli odporu přibírán a připouštěn k volbě i ke všem ostatním úkonům prováděným pro čest či užitek Svaté říše; žádná z výše uvedených věcí nesmí být někým jiným oddělena nebo v nějaké době odtržena, protože jsou to věci neoddělitelné; nesmí být u soudu či mimo něj požadována jako samostatná věc a nemůže tak být získána, nebo dokonce soudním výrokem oddělena; bude oslyšen každý, kdo by se ucházel o jedno bez druhého. Jestliže bude omylem či jinak někomu popřáno sluchu, jestliže dojde k jednání, soudu, výroku nebo něčemu podobnému proti tomuto našemu nařízení nebo objeví-li se libovolný takový pokus, pak to vše i cokoliv z toho, co tyto úkony či libovolný z nich mohou mít za následek, již tím samotným pozbývá platnosti.

(XXI) O řazení arcibiskupů v průvodu

Výše, na počátku těchto našich ustanovení,¹⁴⁹¹ jsme se rozhodli pojednat v dostatečné míře o zasedacím pořádku církevních volících knížat v radě,

¹⁴⁹¹ Viz kapitolu III.

u stolu i jinde, kdekoli se přihodí, že se bude konat slavnostní shromáždění císařského dvora nebo že se shromáždí volící knížata spolu s římským císařem či králem – doslechli jsme se totiž, že v dřívějších dobách se o tomto pořádku několikrát jednalo –, a proto se domníváme, že bude prospěšné vymezit i jejich řazení při procesích a průvodech. Tímto trvalým císařským výnosem tedy nařizujeme, že kdykoli se stane, že při shromáždění římského císaře či krále a řečených knížat bude císař či král kráčet a před jeho tváří se ponesou insignie, bude arcibiskup trevírský procházet přímo před císařem či králem, zatímco uprostřed mezi nimi půjdou ti, kdo ponesou císařské či královské insignie. Bude-li však císař či král kráčet bez insignií, pak tento arcibiskup půjde řečeným způsobem před císařem či králem, ovšem tak, že uvnitř mezi nimi nebude zcela nikdo; zbývající dva volící arcibiskupové si i v průvodu provždy podrží svá místa v závislosti na svých krajích tak, jak bylo vyhlášeno výše ohledně způsobu zasedání.

(XXII) O řazení kurfiřtů v průvodu a o tom, kdo ponese insignie

Abychom objasnili pořadí kurfiřtů v průvodu, jehož se zúčastní i kráčejší římský císař či král, jak jsme se o tomto pořadí zmínili výše,¹⁵⁰¹ nařizujeme, že kdykoli se přihodí, že při slavnostním shromáždění císařského dvora budou při libovolných úkonech či slavnostních aktech kurfiřti kráčet v průvodu spolu s římským císařem či králem a zároveň bude třeba nést císařské či královské insignie, tehdy vévoda saský ponese císařský či královský meč a půjde bezprostředně před císařem či králem, a bude se tak nacházet mezi ním a .. arcibiskupem trevírským; .. falckrabě, nesoucí císařské jablko, půjde po pravém boku saského vévody, v jedné řadě s ním, zatímco .. markrabě braniborský, nesoucí žezlo, půjde po boku levém; český král bude císaře či krále bezprostředně následovat, aniž by někdo vstupoval mezi ně.

(XXIII) O arcibiskupských požehnáních v přítomnosti císaře

Kdykoli navíc dojde k tomu, že se bude v přítomnosti římského krále sloužit slavná mše a že budou přítomni arcibiskupové mohučský, trevírský

¹⁵⁰¹ Viz kapitolu XXI.

a kolínský, nebo dva z nich, pak při vyznání hříchů, jež se obvykle před mší říká, při podání evangelia k polibku, při políbení pokoje následujícím po Agnus Dei, a také při požehnáních, udílených po skončení slavné mše a před jídlem i při poděkování za přijatý pokrm, bude zachován mezi arcibiskupy pořádek, který jsme se po poradě s nimi rozhodli určit: totiž že prvního dne všechny tyto jednotlivosti koná první, druhého dne druhý a třetího třetí. A prohlašujeme, že prvního, druhého a třetího je třeba chápat v tom pořadí, v němž byl každý z nich dříve či později vysvěcen. Aby k sobě navzájem přistupovali arcibiskupové s přiměřenou a vhodnou úctou a aby tím dávali druhým příklad, jak se vzájemně ctít, ať ten, na němž bude podle uvedeného výkladu řada, vyzve laskavým a smířlivým pokývnutím k oněm úkonům druhého a teprve potom ať k nim či k libovolnému z nich přistoupí.

4.2

ZÁKONY
SCHVÁLENÉ NA SNĚMU V METÁCH
DNE 25. PROSINCE 1356

Níže psané zákony byly vyhlášeny panem Karlem Čtvrtým, římským císařem a českým králem, rozmnožitelem říše, při shromáždění dvora v Metách roku tisícího třístého padesátého šestého, v den Narození Krista, a to za přispění všech volitelů svaté Říše římské a za přítomnosti pánů ctihodného Otce v Kristu, pana Talayranda,¹⁵¹¹ biskupa albanského, kardinála svaté římské církve, a Karla,¹⁵²¹ prvorozeného syna francouzského krále, slavného vévody normandského a dauphina viennského.

(XXIV)

Jestliže někdo vstoupí do zločinného spolku s knížaty, rytíři či soukromými osobami nebo s libovolnými osobami neurozenými nebo přistoupí-li tím, že přísahu složí, k přísaze takového spolku, tedy k přísaze ohledně smrti ctihodných a slavných mužů, kurfiřtů našich i Svaté říše římské, církevních i světských, nebo některého z nich – protože oni jsou část našeho těla a protože práva nařizují se stejnou přísností trestat vůli ke zločinu i jeho uskutečnění –, pak bude, jakožto ten, kdo se provinil proti Majestátu, stát mečem a všechny jeho statky případnou naší pokladně; jeho synové, jimž ponecháváme ze zvláštní císařské milosti život – vždyť stejným trestem jako otec by měli sejít i ti, u nichž se lze obávat projevů téže zděděné zločinnosti jako u otce – budou považováni za vyloučené z veškerého dědění a nástupnictví po matce, po prarodičích i po příbuzných; na základě cizích závětí neobdrží nic a budou provždy nuzní a chudí; věčně je bude provázet otcova hanba, nedostane se jim nikdy žádné pocty a zcela žádných svátostí; budou na tom zkrátka tak, že pro ně, poskvrněné stálou nouzí, bude smrt útěchou a život trestem. Rovněž prikazujeme, aby byli bez milosti postiženi i ti, kdo se někdy pokusí přimluvit se u nás za ně. Dcerám, ať jich bude libovolný počet, se dostane, jak nařizujeme, z matčiných statků pouze čtvrtina,¹⁵³¹ ať už ji matka před smrtí odkáže či nikoli, takže dcery budou mít spíše obživu prostřední

¹⁵¹¹ Talleyrand de Périgord byl kardinálem v letech 1331–1364 a od roku 1356 byl nunciem ve Francii.

¹⁵²¹ Karel V., francouzský král v letech 1364–1380.

¹⁵³¹ Latinsky „falcidia“, což vlastně znamená čtvrtina (*Falcidia quarta*) podle Falcidiaova zákona (srov. např. *Ottův slovník naučný*, sv. VIII, 1020b, 1021a, s.v. *Falcidia lex*); srov. FRITZ, *Die Goldene Bulle*, str. 10, pozn. 10 o nesprávném přejímání římských zákonů.

než celý zisk, a zachovají jméno dědice; ohledně dcer totiž musí být výrok mírnější, protože věříme, že se díky slabosti pohlaví budou méně odvažovat. Rovněž emancipace¹⁵⁴¹ provedená řečenými lidmi jak vůči synům – samozřejmě po vzniku tohoto zákona –, tak vůči dcerám pozbývá platnosti; věna, dary libovolných osob a konečně i zcizování, k nimž od té doby libovolným podvodem či právem dojde, nebudou mít, jak nařizujeme, žádnou váhu, a to od odkamžiku, kdy uvedení lidé pomyslí na spiknutí a na spolek. Manželky oněch mužů dostanou zpět své věno – budou-li v tom postavení, že co od mužů dostaly darem, mají uchovat pro děti – a vezmou na vědomí, že v době, kdy pomine právo užívání, přenechají naší pokladně vše, co by podle zákona mělo připadnout dětem. Čtvrtina bude i v těchto věcech určena pouze dcerám, nikoli též synům. Co jsme zde stanovili ohledně řečených osob a jejich dětí, nařizujeme se stejnou přísností i ohledně jejich stoupenců, důvěrníků a pomocníků. Samozřejmě, pokud někdo z nich na počátku spiknutí, k němuž se přidal, sám spiknutí prozradí, veden touhou po pravé slávě, bude od nás podarován jak odměnou, tak ctí; ten, kdo se spiknutí zúčastní a odhalí sice pozdě, zato však dosud neznámé tajné úmysly, bude považován za hodna propuštění a milosti. Dále stanovujeme, že vyjde-li najevo něco, co bylo spácháno proti výše uvedeným kurfiřtům, církevním i světským, může to být hodnoceno jako zločin i po smrti viníka. Při takovémto zločinu, jenž se považuje za zločin urážky Majestátu – spáchané na jeho knížatech – mohou být sluhové mučeni místo pána. Dále nařizujeme a tímto císařským výnosem posvěcujeme, že takovýto zločin může být projednáván i po smrti škůdců; takže po usvědčení mrtvého může být jeho památka zničena a jeho statky mohou být odňaty nástupcům, protože pojme-li někdo podlý úmysl, pak se jakýmsi způsobem vystavil trestu už ve své mysli. Dále rozhodujeme, že spáchal-li někdo takový zločin, nemůže ani zcizovat, ani propouštět, ani mu nesmí dlužník podle práva vracet dluh. Z této příčiny nařizujeme mučit pánovy sluhy místo pána, rozumí se v případě zásahu proti spiknutí ohrožujícímu kurfiřty církevní i světské, jak se uvádí výše. A zemře-li někdo a mrtvý bude usvědčen, že zemřel při takovémto případě, pak se kvůli nejisté osobě nástupce budou statky sledovat.

¹⁵⁴¹ Tzn. vyvázání z poslušnosti otce.

(XXV)

Panuje-li shoda v tom, že i ostatní knížectví je třeba uchovávat v jejich úplnosti, aby tím sílila spravedlnost a aby se věrní poddaní mohli těšit z klidu a pokoje, pak je ještě mnohem nezbytnější zachovávat bez újmy velkolepá knížectví, panství, pocty a práva kurfiřtů – neboť kde hrozí větší nebezpečí, musí se užít silnější protilátka –, aby se nehroutily nosné pilíře a netrpěl základ celé budovy. Rozhodujeme proto a tímto provždy platným císařským výnosem posvěcujeme, že od této chvíle dál, po všechny budoucí časy, nesmějí být slavná a velkolepá knížectví, rozumí se Království české, falckrabství rýnské, vévodství saské a markrabství braniborské, jakož i území, kraje, panství, léna a cokoli dalšího k nim patří, štěpena, dělena či jakýmkoli způsobem ve svých údech rozlučována; naopak, neustále budou trvat ve své dokonalé úplnosti; nástupcem se v nich bude stávat prvorozený syn, jemuž jedinému připadne nad nimi právo a vláda, leda by snad byla jeho mysl postižena, byl by choromyslný či poznamenaný jinou, obecně známou a závažnou vadou, jejíž vinou by nesměl či nemohl vládnout lidem. V takovém případě chceme, aby mu bylo nástupnictví odepřeno a aby se nástupcem stal druhorozený, bude-li v tomto rodu, nebo jiný starší bratr či příbuzný laik, jenž bude v otcovském rodu v přímé sestupné linii nejbližší; ten se však bude k ostatním bratrům a sestrám chovat vlídně a s úctou, ale provždy mu bude zakázáno – ve shodě s milostí, již se mu dostalo od Boha, i s jeho vlastními záměry a také s možnostmi, které mu majetek skýtá – jakýmkoli způsobem dělit, štěpit či v údech rozlučovat knížectví i to, co ke knížectví patří.

(XXVI)

(1) V den, kdy se bude konat slavnostní zasedání císařského či královského dvora, dostaví se kurfiřti církevní i světští přibližně v jednu hodinu¹⁵⁵¹ k domu, v němž bude císař či král ubytován; císař nebo král se sám oděje všemi císařskými insigniemi, všichni vsednou na koně a budou se ubírat spolu s císařem či králem na místo, kde bude připraveno zasedání; každý

¹⁵⁵¹ Tzn. ráno mezi šestou a devátou.

z nich pojede v pořadí a způsobem vymezeným v úplnosti výše, zákonem o pořadí volících knížat v průvodu.¹⁵⁶¹ Navíc arcikancleř, v jehož arcikancleřství se vše bude odehrávat, ponese na stříbrné holi všechny císařské či královské pečeti a pečetidla. Světští kurfiřti ponesou žezlo, jablko a meč tak, jak se o tom mluvilo výše. Bezprostředně před arcibiskupem trevírským, projíždějícím v příslušném pořadí, bude nesena nejprve cášská a za ní milánská koruna, rozumí se před císařem, který již bude ozdoben císařskými infulemi; korun se chopí nějaká nižší knížata, vybraná pro tento úkol císařem podle libosti.

(2) K místu zasedání se bude ubírat rovněž císařovna, oděna svými slavnostními insigniemi, a to za císařem či králem římským a rovněž za králem českým, jenž bude císaře bezprostředně následovat;¹⁵⁷¹ císařovna se bude nacházet v odstupu daném přiměřenou vzdáleností, v jedné skupině s velmoži, provázena svými dívkami.

(XXVII) O povinnostech kurfiřtů při slavnostním zasedání dvora římských císařů či králů

Přikazujeme, že kdykoli bude římský císař či král pořádat slavnostní zasedání svého dvora – a při něm jsou kurfiřti povinni odsloužit či splnit své povinnosti – bude se zachovávat postup uvedený níže.

(1) Až císař či král usedne na královský stolec či císařský trůn, jako první splní svůj úkol vévoda saský, a to následujícím způsobem: před budovou císařského či královského zasedání bude navržena hromada ovsa takové výšky, že se bude dotýkat prsou nebo hrudi koně, na němž bude sedět sám vévoda, držící v ruce stříbrnou hůl a stříbrnou měřici, jež obě dohromady obsáhnou podle váhy dvanáct hřiven stříbra; sedě na koni obdrží vévoda saský uvedenou měřici plnou ovsa a opatří z ní prvního přicházejícího služebníka. Až to provede, upevní v hromadě ovsa svou hůl a vzdálí se; zástupce podkoního, na příklad pán z Pappenheimu nebo v jeho nepřítomnosti dvorský podkoní, pak bude oves rozdělovat dál.

¹⁵⁶¹ Viz kapitolu XXI a XXII.

¹⁵⁷¹ Viz kapitolu VI.

(2) Až císař či král přistoupí ke stolu, církevní kurfiřti, to znamená arcibiskupové, stojíce spolu s ostatními preláty před stolem, požehnají stůl v pořadí, jež jim bylo ohledně těchto věcí určeno výše;¹⁵⁸¹ až bude žehnání skončeno, všichni tito arcibiskupové, jsou-li přítomni, jinak jen dva nebo jeden, převezmou od dvorského kancléře císařské či královské pečeti a pečetidla a ten, v jehož arcikancleřství se zasedání dvora bude právě konat, půjde uprostřed, zatímco ostatní dva se k němu připojí po obou stranách, a tak ponesou pečeti a pečetidla, dotýkajíce se všichni rukou hole, na níž budou pečeti a pečetidla viset, a položí je uctivě před císaře či krále na stůl; císař či král jim je ihned vrátí a ten, v jehož arcikancleřství se vše, jak bylo předesláno, bude konat, ponese velkou pečeť zavěšenu na krku až do konce jednání, dokud od císařského či královského dvora nedojede koňmo až do místa, kde je ubytován. Hůl, o níž se mluvilo výše, musí být stříbrná a musí obsahovat na váhu dvanáct hřiven stříbra; třetinu z jejího stříbra a z její ceny uhradí jeden každý z arcibiskupů; tato hůl spolu s pečeti a pečetidly bude přidělena přímo kancléři císařského dvora, aby jí užíval ke svým požehnaným účelům. Poté, co ten, na němž bude řada, dojede od císařského dvora do místa svého ubytování, jak bylo řečeno, nesa velkou pečeť, okamžitě tuto pečeť pošle po někom ze svých věrných řečenému kancléři císařského dvora, a použije k tomu koně, kterého je povinen tomuto kancléři poskytnout, protože tak se sluší na jeho vlastní důstojenství a na lásku, kterou k dvorskému kancléři chová.

(3) Dále se na koni přiblíží markrabě braniborský, nejvyšší komoří, a bude v rukou držet dvě stříbrné pánvice, na váhu dvanáct hřiven stříbra, s vodou a krásný ručník; sesedne z koně a nabídne římskému císaři či králi vodu na umytí rukou.

(4) Falckrabě rýnský, nejvyšší stolník, se dostaví rovněž koňmo a v rukou bude držet čtyři stříbrné misky naplněné pokrmu; každá z nich bude vážit tři hřivny; sesedne z koně, přinese je a postaví před císaře či krále na stůl.

¹⁵⁸¹ Viz kapitolu XXIII.

(5) Potom vstoupí, opět koňmo, král český, nejvyšší číšník, a v ruce bude držet stříbrný pohár či konvici, na váhu dvanáct hřiven stříbra, zakrytou a naplněnou vínem smíšeným s vodou; sestoupí z koně a nabídne římskému císaři či králi pohár, aby se napil.

(6) Stanovujeme, že ve shodě s tím, jak to bylo dosud podle našeho zjištění dodržováno, až světští kurfiřti dostojí svým řečeným povinnostem, pan z Falkensteina, podkomoří, obdrží pro svou potřebu koně i pánvice braniborského markraběte, správce kuchyně, pán z Nortembergu, obdrží koně a misky falckraběte, zástupce číšníka, pán z Limburgu, koně a pohár českého krále, zástupce podkoního, pán z Pappenheimu, koně, hůl a měřici řečeného vévody saského, pokud ovšem budou sami přítomni na tomto zasedání císařského či královského dvora a každý z nich bude plnit povinnost, která mu přísluší; jestliže se však oni nebo někteří z nich rozhodnou řečeného zasedání dvora neúčastnit, pak stálí služebníci císařského či královského dvora – rozumí se kterýkoli místo toho chybějícího, s nímž sdílí označení neboli povinnost – až splní úkol, nechť si za to odnesou i odměnu.

(XXVIII)

(1) Dále, císařský či královský stůl musí být vypraven tak, že bude oproti ostatním stolům v sále vyzdvižen do výšky šesti stop; v den slavnostního konání dvora u něj nebude sedět naprosto nikdo jiný než římský císař či král. Sedadlo a stůl císařovny či královny budou připraveny v sále po straně, a to tak, že stůl se bude nacházet o tři stopy níž než stůl císařský či královský a o stejný počet stop výše než sedadla kurfiřtů; ti budou mít sedadla i stoly ve stejné vzájemné výšce. Pod císařským sezením budou připraveny stoly pro sedm kurfiřtů církevních i světských, rozumí se tři po pravé straně, další tři po levé a sedmý přímo proti tváři císaře či krále, jak jsme to dostatečně jasně vymezili výše v kapitole o zasedacím pořádku kurfiřtů;¹⁵⁹¹ uspořádání bude takové, že nikdo jiný, ať by byl libovolného důstojenství či stavu, nebude smět sedět mezi kurfiřty či u jejich stolů.

¹⁵⁹¹ Viz kapitolu III.

(2) Žádnému z řečených světských kurfiřtů nebude povoleno, aby se po splnění svého povinného úkolu usadil ke stolu pro něj připravenému, dokud některého z jeho spoluknížat, volitelů, bude plnění jeho povinnosti ještě očekávat; naopak, až některý nebo někteří z nich svou službu ukončí, přejdou ke stolům pro ně připraveným, postaví se vedle nich a vyčkají, dokud řečené úkoly nesplní i ostatní, a zcela všichni se teprve potom najednou usadí ke stolům pro ně připraveným.

(XXIX)

(1) Shledali jsme rovněž, že podle věhlasných zpráv a svědectví dávných dob dodržovali naši šťastní předchůdci bez přerušení a od časů tak prastarých, že na odlišné se vzpomínka nedochovala, tu zvyklost, že slavnostní volba římského krále, budoucího císaře, se konala ve městě Frankfurtu, první korunovace v Cáchách a první zasedání královského dvora v městě Norimberku. Proto na základě jasných důvodů prohlašujeme, že i v budoucích dobách se uvedené zvyklosti budou povinně dodržovat, leda by jim nebo některému z nich odporovala nějaká zákonná překážka.

(2) Dále, kdykoli se některý církevní nebo i světský kurfiřt, zadržen spravedlivým důvodem, nebude moci dostavit k císařskému dvoru, přestože bude povolán, a vyšle posla či zmocněnce libovolného důstojenství či stavu, pak tento vyslanec, jakkoli musí být místo vysílajícího knížete vpuštěn – totiž díky pověření, jehož se mu od něj dostalo –, přece neusedne u stolu či na místě určeném tomu, který jej vyslal.

(3) Navíc, po završení toho, co bude na každém zasedání císařského či královského dvora v závislosti na okolnostech nutno zařídit, obdrží správce dvora pro svou potřebu celé vybavení neboli dřevěné zařízení císařského či královského sezení, v němž bude zasedat římský císař či král se svými kurfiřty, když se bude konat slavnostní zasedání dvora nebo když se budou knížatům udílet léna,¹⁶⁰¹ jak bylo předesláno.

¹⁶⁰¹ Odkaz na následující kapitolu XXX, k níž tento závěr správně patří.

(XXX) O právech, která mají úředníci, když knížata přijímají léna od římského císaře či krále

(1) Tímto císařským výnosem prohlašujeme, že církevní i svěští kurfiřti, když přijímají od císaře či krále svá léna či výsadní práva, nejsou povinni naprosto nikomu nic dávat nebo hradit; vždyť peníze vyplácené pod touto záminkou náleží těm, kdo je platí. Kurfiřti jsou nadřazeni všem úřadům císařského dvora a mají v těchto úřadech své podřízené, kteří k tomu byli určeni a nadáni římskými vládci, a tak by se zdálo nesmyslné, kdyby podřízení úředníci požadovali od svých představených prostředky libovolné povahy; leda by je sami kurfiřti ze své vůle a svobodně něčím podarovali.

(2) Dále, ostatní říšská knížata, církevní či světská, když řečeným způsobem některý z nich přebírá svá léna od římského císaře či krále, zaplatí úředníkům císařského či královského dvora šedesát tři hřivny stříbra a jednu čtvrtinu, leda by se někdo z nich mohl zaštitit císařskou či královskou výsadou neboli poshověním a mohl by prokázat, že sám byl uvolněn či vyňat z takovýchto poplatků, nebo i z nějakých jiných, které je zvykem hradit při přejímání těchto lén. Řečených třiašedesát hřiven s jednou čtvrtinou rozdělí správce císařského či královského dvora následujícím způsobem: především vyčlení deset hřiven pro sebe, kancléři císařského či královského dvora dá deset hřiven, správcům, písařům a opisovačům tři hřivny a pečetníkovi za vosk a pergamen jednu čtvrtinu; rozdělí je tedy tak, že kancléř a písaři nebudou vázáni k ničemu jinému než k tomu, aby knížeti přijímajícímu léno vydali doklad o přijetí léna neboli list o prostém uvedení v držbu.

(3) Vedle toho dá správce dvora z řečených peněz deset hřiven číšníkovi, pánovi z Limburgu, deset hřiven správci kuchyně, pánovi z Nortembergu, deset hřiven zástupci podkoního, pánovi z Pappenheimu, a deset hřiven komořímu, pánovi z Falkensteina; ovšem s tou podmínkou, že se všichni a každý jednotlivě osobně zúčastní těchto slavnostních zasedání dvora a budou zastávat své úkoly. Jestliže však oni nebo někteří z nich přítomni nebudou, pak si úředníci císařského či královského dvora, kteří mají tyto úkoly na starosti, odnesou zisk a odměnu těch, jež v jejich nepřítomnosti zastupovali, jednotlivci za jednotlivce, stejně jako nesli jejich zastupování, pojmenování a práci.

(4) Když nějaký kníže obdrží svá léna od císaře či krále a bude přitom sedět na koni či na jiném zvířeti, pak tento kůň či jiné zvíře, aťsi je libovolného druhu, připadne nejvyššímu podkonímu, to znamená vévodovi saskému, bude-li přítomen, jinak panu z Pappenheimu, zástupci podkoního, nebo, v jeho nepřítomnosti, podkonímu císařského či královského dvora.

(XXXI)

Vznešená Svatá říše římská musí usměrňovat zákony i vládu národů lišících se mravy, způsobem života i jazykem, a proto je vhodné a podle soudu všech moudrých lidí prospěšné, aby se kurfiřti, piliře a stěny této říše, vzdělávali v odlišnostech různých nářečí a jazyků, aby tak více lidí chápali a zároveň byli chápáni větším počtem těch, kteří pomáhají císařské Výsosti nést požadavky nesmírného množství lidí a kteří byli k péči o tyto věci určeni. Z toho důvodu stanovujeme, aby se synové a dědici či nástupci slavných kurfiřtů, rozumí se krále českého, falckraběte rýnského, vévody saského a markraběte braniborského, kteří budou pravděpodobně, jak lze předpokládat, obdařeni přirozenou znalostí německého jazyka, protože se mu budou učit od dětství, aby se tedy, počínaje sedmým rokem věku, začali vzdělávat v gramatice jazykem italským a slovanským, takže do čtrnácti let věku budou, podle milosti poskytnuté jim od Boha, těchto jazyků znalí; tento úkol se, z řečených důvodů, nebude považovat jen za užitečný, nýbrž za zcela nezbytný, protože tyto jazyky je zvykem velmi často používat ku prospěchu a k potřebám Svaté říše římské a bývají jimi vyjadřovány záležitosti značně obtížné. Prohlašujeme, že ohledně pokroku v předeslaných věcech se bude zachovávat zásada, že zůstává na volbě rodičů, zda své syny, budou-li jaké mít, nebo své příbuzné, o nichž se domnívají, že se zřejmě stanou v knížectvích jejich nástupci, pošlou do míst, kde by se mohli těmto jazykům

¹⁶¹ Srov. např. ZDENĚK FIALA, *Předhusitské Čechy, Český stát pod vládou Lucemburků 1310–1419*, druhé doplněné vydání, Praha 1978, str. 197: „Karel tím (tzn. ustanovením kapitoly XXXI) chtěl nesporně vyzdvihnout význam domácího jazyka svého rodového panství. Je ovšem třeba přiznat určité oprávnění námitkám německých historiků, že toto ustanovení bylo jen formální, když tatáž Zlatá bula co nejprísněji zakazovala předvolávání a odvolávání obyvatel Českého království k soudům říše a ani jinak nepřipouštěla nejmenší přímý vliv či zásahy ostatních světských kurfiřtů do českých poměrů.“

přiučit, nebo zda jim ve svých domech dopřejí jako vychovatele učitele a jako společníky chlapce znalé těchto jazyků, takže jazyky budou moci ovládnout jednak při vyučování, jednak při pobytu se svými druhy.¹⁶¹¹